

VÄSTERÅS RESECENTRUM

Stadsbilda- och kulturmiljöutredning samt konsekvensbedömning
Detaljplan för nytt resecentrum

2019-11-22

VÄSTERÅS STAD

INLEDNING

uppdrag, befintliga underlag, källor, innehåll

BAKGRUND OCH SYFTE

Stadsbyggnadsförvaltningen har tagit fram en detaljplan för nytt resecentrum samt bebyggelse för bland annat kontor, bostäder, parkering och verksamheter (samråd 2018) vilken baserar sig på ett förslag till byggnadsgestaltning av Bjarke Ingels Group (BIG), Tyréns samt Kragh og Berglund. Planområdet ligger delvis inom samt i anslutning till område av riksintresse för kulturmiljövården: Västerås stad. I ett samrådsyttrande framhåller Länsstyrelsen (LST) att frågan om påverkan på riksintresset inte är tillräckligt utredd, samt att det finns risk för negativ inverkan. Länsstyrelsen bedömer att planförslaget inte har utformats med hänsyn till målet för Mälarporten som handlar om att arvet från tidigare industriella verksamheter ska bevaras för att ge karaktär och identitet. Den planerade bebyggelsens påverkan på riksintresse och kulturmiljö behöver alltså utredas närmare varför föreliggande underlag har tagits fram. Utredningen behandlar det detaljplaneförslag som har varit ute på samråd 2018 och syftar till att beskriva hur detaljplanen med dess föreslagna bebyggelse påverkar dagens stadsbild och kulturmiljövården samt riksintresse för kulturmiljövården. Därutöver beskrivs vilka kumulativa effekter som uppstår av nya höga hus som tillkommer i närtid i andra delar av staden.

MEDVERKANDE OCH GENOMFÖRANDE

Arbetet har genomförts av bebyggelseantikvarie Anna Reuter Metelius, kulturmiljöspecialist Katri Lisitzin och landskapsarkitekt Sam Keshavarz. Uppdragsgivare för arbetet har varit Stadsbyggnadsförvaltningen i Västerås stad genom planhandläggare Åsa Rudhage och Malin Björklund.

Arbetet tar sin utgångspunkt i den av LST upprättade riksintressebeskrivningen för Västerås stad. Utifrån en analys av de fysiska uttrycken av riksintressets kärnvården har det aktuella detaljplaneförslaget konsekvenser och påverkan bedömts i ett antal strategiska vyer i staden. Studierna har utförts dels på plats i Västerås och dels med hjälp av fotomontage. Som bedömningsmodell har en vedertagen bedömningsskala för miljökonsekvensbeskrivningar tillämpats. Riktlinjer och rekommendationer i Riksantikvarieämbetets Handbok om hantering av kulturmiljövårdens riksintressen har legat till grund för bedömningarna.

BEFINTLIGA UNDERLAG OCH STÄLLNINGSTAGANDEN

Vision 2026

Visionen innehåller en målbild om "Staden utan gränser" - en stad vi skapat tillsammans, som vi är stolta över, som skapar gemenskap och som har en naturlig kontakt med Mälaren. Stationsområdet beskrivs som en utvecklad stadsdel med nytt resecentrum och moderna kommunikationsmedel. "Ett attraktivt och välfungerande resecentrum är en förutsättning för Västerås förmåga att attrahera nya verksamheter och nya invånare till staden. Utveckling av resecentrum är ett viktigt projekt i både ett regionalt och nationellt perspektiv".

Översiktsplan (ÖP) Västerås 2026 – med utblick mot 2050 (2017)

I översiktsplanen finns Mälarporten utpekad som ett viktigt strategiskt stadsbyggnadsprojekt med syfte att utveckla stationsområdet. Målet är att koppla ihop innerstaden med Mälaren och göra stationsområdet innovativt och tryggt.

Fördjupad översiktsplan (FÖP) för Stationsområdet (2013)

Enligt FÖP:en ska Stationsområdet utvecklas till en hållbar, stadsmässig och mångsidig stadsdel. Stadsdelens struktur ska utformas i syfte att läka samman staden och överbygga de barriärer som finns i form av järnvägen, Södra Ringvägen och Kungsängsgatan. Nya stråk, passager och bebyggelsekvarter ska öka den upplevda känslan av närhet och samhörighet med centrum, intilliggande stadsdelar och viktiga målpunkter som till exempel resecentrum, Mälaren, färjekajen, Lögarängen och Kokpunkten. Visionen är en tät och blandad stadsbebyggelse i kvartersstruktur, i en varierad skala. Kvarter och byggnader ska innehålla en blandning av funktioner och verksamheter. Områdets identitet och karaktär ska utgå från platsens historia.

Gestaltningssprogram för Stationsområdet (2014)

Gestaltningssprogrammet redovisar principer för stadsdelens innehåll och gestaltning. Den befintliga bebyggelsen inom kvarteret Sigurd omnämns som en kvalitet som förstärker stationsstadens mångfald, blandning och potential.

Kulturhistorisk inventering och värdering av Stationsområdet

Västmanlands läns museum har utfört en kulturhistorisk inventering och värdering av Stationsområdet, som utgör en bilaga till den fördjupade översiktsplanen och kommer att användas som hjälp vid framtagande av kommande detaljplaner. Inom området finns ett stort antal kulturhistoriskt värdefulla byggnader samt några kulturhistoriskt viktiga stråk.

KÄLLOR

Arkivmaterial

Stadens historiska kartor på nätet: <http://kartor.vasteras.se>

Stadsarkivets digitala bildbank: <http://vasterasbildbank.se>

Äldre vykort från Västmanlandssamlingen, Västerås stadsbibliotek

Litteratur

Jacobsson, Axel: En titt i backspegeln - Västerås sett genom kartor. 2011

Gustafsson, Lars, mfl: Västerås - en bilderbok utgiven av Västerås stad. År okänt

Drakenberg, Sven: Västerås genom tiderna. Stadens byggnadshistoria från 1800-talets mitt. 1962

Lif, Anders. Minnen av en stad - om gamla Västerås. 2010

Olsson, Sven: Idealstad med förhinder. 1983

Kjelldahl, Karin mfl red: Ernst Bloms Västerås. Bilder från 1895-1945. 1967

Jansson, Torsten: Historien om en stad. 1967

Västerås stad: Miljöerna, parkerna, konsten, husen - i centrum. 1999

Rapporter, program och handlingar

Stadsbyggnadskontoret Västerås: Bevarandeprogram - Västerås stadsbebyggelse. 1985 Västmanlands

läns museum: Modernismen i Västerås kommun. År okänt

Västmanlands läns museum: Västerås stad [U24] revidering av riksintresset 2019.

Länsstyrelsen Västmanlands län: Industrialismens samhällsbyggande i Västerås stad. 2004:4

Västmanlands läns museum: Karaktärisering av centrala bebyggelseområden i Västerås. 2013

Skrift från Västerås stad: Djäkneberget - en historisk stadspark i Västerås

Skrift från Västerås stad: Vasaparken och Stadsparken

Plankarta dp 1811. Samrådshandling 2018-09-27

Planbeskrivning dp 1811. Samrådshandling 2018-09-27

Samrådsyttrande från Länsstyrelsen 2019-01-11, dnr 402-5179-18

<https://cityplanneronline.com/vasteras/vasterasstadsmoell>

<https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/?appid=7b933d2ea9084c4dab4bfe38dd87f7ec>

ICOMOS. Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties. 2011

Riksantikvarieämbetet. Handbok för hantering av riksintressen. 2014

Riksantikvarieämbetet: Revidering av riksintresset för kulturmiljövården Västerås stad [U24], Västerås kommun, Västmanlands län. 2018-06-20

INNEHÅLL

INLEDNING

Uppdrag, Befintliga underlag, Källor, Innehåll sid 2

Utrednings- och planområde sid 4

RIKSINTRESSE VÄSTERÅS STAD U24

Motivering, Uttryck sid 6

Karta över riksintresseområdet sid 7

Riksintressets känslighet sid 8

STADSBILDS- OCH KULTURMILJÖANALYS

Stadens historia genom äldre kartor sid 10

Stadens karaktär. Områden som riskerar att påverkas sid 12

Stadens siluett och landmärken sid 14

KONSEKVENSBEDÖMNING

Aktuellt detaljplaneförslag sid 20

Bedömningskriterier och vypunkter i staden sid 24

Bedömning av konsekvenser och påverkan vy 1-9 sid 26

SLUTSATSER

Kumulativ påverkan av närliggande projekt sid 44

Samlad påverkansbedömning sid 46

Rekommendationer inför fortsatt arbete sid 50

METOD

sid 52

INLEDNING

utrednings- och planområde

LÄGE

Läget för den föreslagna detaljplanen är centralt, mellan den historiska stadskärnan och hamnen, söder om Södra Ringvägen, Vasaparken och Mimerområdet. Inom området finns idag järnvägsstation och bussterminal och i dess närhet: bostadsområden, större arbetsplatsområden samt Västerås city / handelscentrum.

Ungefärligt läge för planområdet markerat på flygfoto över Västerås från sydväst, Stadsbyggnadsförvaltningen, 2019.

UTREDNINGSSOMRÅDE

Avgränsningsområde för föreliggande utredning omfattar utbredningen av riksintresseområdet Västerås stad (se karta på sid 7) samt det områden som utgör detaljplaneområdet.

PLANOMRÅDE

Planområdet omfattar ett ca 12 ha stort område i centrala Västerås som idag framförallt innehåller stationsbyggnad (uppförd 1997), plattformar och spår, bussterminal, angörings- och parkeringsytor. I kvarteret Sigurd 3, i planområdets sydöstra del, finns verksamhetslokaler i äldre industribebyggelse. Omkring planområdet, inom en 500 m radie, finns bostadsområden, större arbetsplatsområden samt stadens centrum. I direkt anslutning norr om planområdet ligger Vasaparken.

Planområdet är idag relativt glest bebyggt och har en barriärproblematik i form av järnvägsspår, Kungsängsgatan samt Södra Ringvägen som skiljer de centrala stadsdelarna från de mälarnära stadsdelarna. Trots detta så finns det en rörelse genom planområdet mellan olika målpunkter i staden såsom centrum, Färjekajen, Tullhuskajen samt Lögarängen. Järnvägsstationen och bussterminalen är betydande målpunkter som alstrar en stor mängd rörelse till och från planområdet. Det finns ett flertal träd inom planområdet varav ett stort antal hyser fridlysta mistlar och/eller ingår i biotopskyddade alléer.

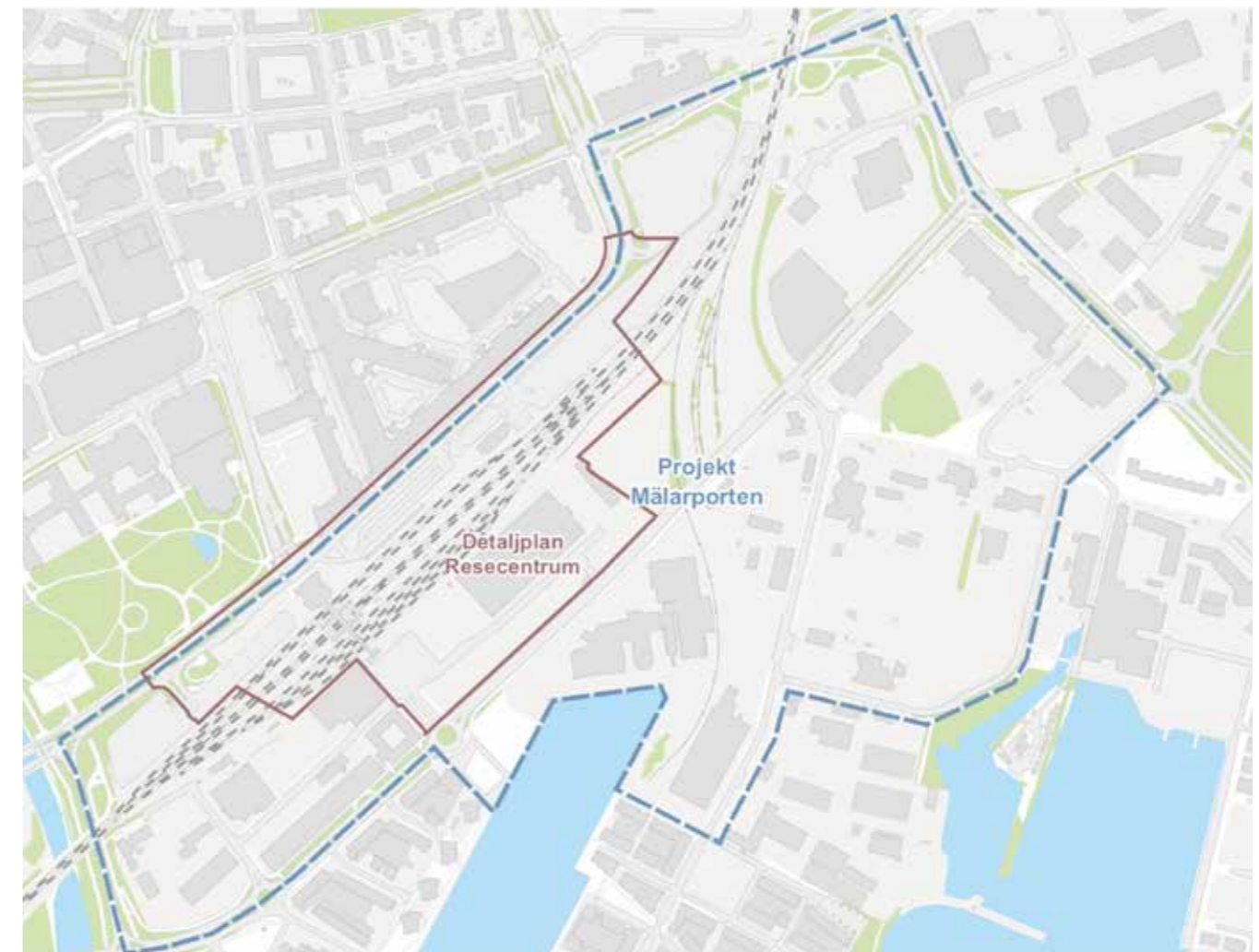
Projekt Mälarporten

Mälarporten är ett stort stadsutvecklingsprojekt i Västerås genom vilket man vill skapa en "tydlig och självklar länk mellan city och Mälaren, och bidra till ett utvidgat och stärkt city" (se vidstående karta). Stadsdelen ska enligt visionen vara urban och mångsidig och innehålla tät och blandad bebyggelse i kvartersstruktur och varierad skala, med kontraster mellan nytt och gammalt. Arvet från tidigare industriella verksamheter ska bevaras för att ge karaktär och identitet.

Utpekade kulturvärden

Den nordvästra delen av planområdet, med föreslagen placering av Vasatornet, ingår i Västerås [U 24] område av riksintresse för kulturmiljövården (mer om detta på nästa uppslag). Resterande delar av planområdet ligger i nära anslutning till riksintesseområdet.

En industribyggnad inom planområdet, men utanför riksintesseområdet, på fastigheten Sigurd 3 är uppförd 1930 och utpekad av Västmanlands läns museum som kulturhistoriskt värdefull. "Hela komplexet har arkitektoniska drag kopplade till industribebyggelse och upplevs som en helhet i området. Tegelfasader med ett stort antal spröjsade fönster förstärker det arkitektoniska värdet". Byggnaden är dels viktig för förståelsen av områdets historia - dess placering längs Sigurdsgatan förstärker upplevelsen av hur industrin växte fram längs den raka vägen.

Avgränsning för Projekt Mälarporten (blå linje) samt avgränsning för detaljplan för resecentrum (röd linje). Illustration ur samrådshandlingen, 2018.

RIKSINTRESSE, VÄSTERÅS STAD U24

Västerås stadskärna är område av riksintresset för kulturmiljövården (Miljöbalken 3 kap.). Motivering: "Stadslandskap med stadsmiljöer präglade av medeltida strukturer, regleringen under 1600-talet, industrisamhällets stadsbyggande främst i form av industrimiljöer, bostadsområden och samhällsservice från ca 1880-tal - 1940-tal, centrumområde som visar modernismens centrumomvandling från ca 1950-tal - 1970-tal samt av betydelsen som stiftsstad, skolstad och residensstad."

Uttryck för riksintresset

Citerat ur riksintressebeskrivningen:

"*Centrumområde* med enhetlig modernistisk bebyggelse från 1950–1970-talen, konstnärlig utsmyckning inom och intill byggnaderna, stora varuhus med gallerior och parkeringshus som en del av det modernistiska idealet samt trafikseparering med tunnelsystem under centrumkärnan som gett möjlighet till torgbildningar för folkliv och kulturarenor. Modernistiska offentliga och kontorsbyggnader av hög arkitektonisk kvalitet så som Melkerkontoret med dess enhetliga och modernistiska glasfasad, Västerås stadshus med strama stenfasader och karaktäristiskt klocktorn, Västerås stadsbibliotek med tegelfasader och mosaikkonst samt polishuset med dess repetitiva betongfasader.

Domkyrkan och omgivande medeltida gatustrukturer samt byggnader så som Proban, Domkapitelhuset, Biskopsgården och tillhörande ekonomibygnader. Kyrkbackens medeltida gatu- och tomtstruktur med småskaliga bebyggelsemiljöer.

Begravningsplatserna nordost och nordväst om centrum med dess parkstruktur, trädalléer, gångar och äldre gravvårdar. Skolmiljöerna Herrgårdsskolan, Rudbeckianska skolan, Djäknebergsskolan, Zimmermanska skolan (Växhuset) och Fryxellska skolan med deras olika arkitekturstilar som berättar om sin tids ideal samt betydelsen av skola och utbildning.

Västerås slott med f.d. stallbyggnad och uthus samt omgivande parkområde.

Västerås gamla lasarett och fängelset med omgivande mur i tidstypisk putsarkitektur från 1850- och 60-talet.

Verkstads- och kontorsbyggnader inom kvarteren Ottar och Mimer. ASEA:s huvudkontor i nationalromantisk tegelarkitektur och höga klocktorn som utgör ett landmärke för staden. Mimerverkstaden som anspelar på nationalromantiska ideal med tegel i fasaden och även uppvisar moderna arkitektoniska strömningar genom dess stålbalkskonstruktion och stora öppna ytor.

Områden längs Svartån och vid Bondtorget med bevarad småskalig stadsbebyggelse inom äldre hantverks-, handels- och borgargårdar samt gröna rekreationsstråk och siktlinjer över vattnet. Svartåns

kraftverksdamm med turbinhus och omgivande parkområde och offentliga byggnader för kontor, samhällsservice och kulturverksamhet som gestaltar miljön kring ån och dammen.

Hamnområdet med magasin, tre tullhus samt industribyggnader i tegel och puts från 1800- och 1900-tal, vid Färjkajen och i kvarteren Sigvald och Samuel.

Kopparlunden med industribyggnader och kontorsbyggnader i tegelarkitektur från olika perioder och med egna tidstypiska uttryck som visar på områdets utveckling över tid från 1890-talet till 1950-talet. Flera bevarade spår av äldre funktioner så som vaktkur, gasledningssystem och traverser.

Flerbostadshuset på Östermalm som uppfördes för industriernas arbetare under 1910- och 1920-talen i storgårdskvarter och lamellhus i två våningar med putsade fasader. Det funktionalistiska *flerbostadshuset på Herrgårdet* från 1920–1940-talet med ljusputsade parallellt placerade trevåningsbyggnader med balkonger och glasade trapphus.

Egnahemsområden och villaområden med lummiga trädgårdstomter norr och väster om centrum som uppfördes i samband med industrins expanderings från ca 1880-tal -1940-tal. Bebyggelsen representerar olika dåtida samhällsskikt från en period av ökat välstånd och framtidstro.

Kristiansborg med bebyggelse i homogen skala och enhetlig placering av bostadshuset på tomterna.

Blåsbo med byggnadsföreningarnas bostäder samt variationsrik villaarkitektur på stora oregelbundna tomter med många äldre uthus vid tomtgränserna. *Lustigkulla* med stora villor i panelarkitektur samt klassicistisk bebyggelse i trä och puts. *Kvarnbrovreten* med 1920-talsvillor. *Stallhagen* med oregelbunden kvartersstruktur och *Direktörsstadens* exklusiva villor och flerbostadshus med villakarakter som visar upp tydliga exempel på olika arkitekturstilar. *Annedal* med kommunalt uppförda arbetarbostäder i form av röda småhus i trä.

Rekreativområdet *Djäknebergsparken* som anlades under 1860-talet-1890-talet med slingrande stigsystem, naturlig karaktär, inhemska träd och växter samt många steninskriptioner.

Vasastadens och Västermalms tidiga villabebyggelse och flerfamiljshus från sekelskiftet 1900, i delvis slutna kvarter, till stor del uppförda av byggnadsföreningar som var typiskt för Västerås.

Byggnader som tydligt visar uppbyggnaden av samhällsservice kring sekelskiftet 1900, exempelvis stadshotellet, post- och televerkets hus och gamla tingshuset i dekorativ putsarkitektur".

Områdesavgränsningar för riksintresseområdet (rosa) respektive planområdet (blått).

Exempel på riksintressanta miljöer i staden

Småstadsmiljön längs Svartån

Västerås slott

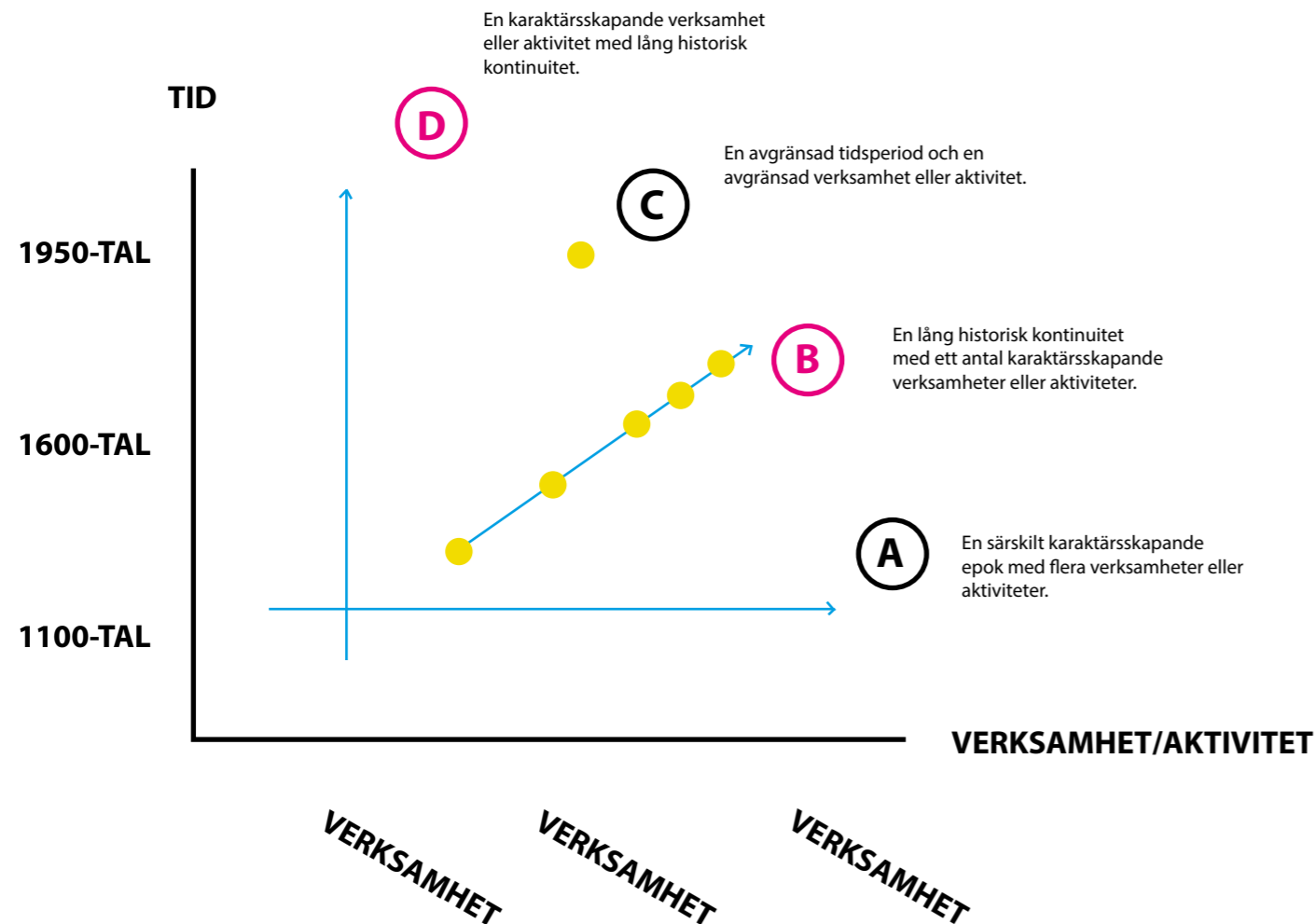
Stadshuset

RIKSINTRESSEOMRÅDETS KÄNSLIGHET FÖR FÖRÄNDRING

Generell känslighet inom områden av riksintresse för kulturmiljövården

Följande resonemang tar sin utgångspunkt i RAÄ:s Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap 6 § miljöbalken - Handbok (2014).

Landskapets läsbarhet är en väsentlig bedömningsgrund i förhållande till kulturmiljövårdens riksintressen. Det handlar om möjligheten till förståelse och upplevelse av det riksintressanta sammanhanget. De värden som ligger till grund för utpekandet av en riksintressant kulturmiljö varierar beroende på vilken typ av miljö och innehåll som det handlar om. I handboken finns en modell som förtydligar att olika typer av riksintressen är känsliga för olika typer av förändringar.

Det berörda områdets känslighet inför förändring

Västerås långa historiska utveckling, från medeltiden och 1600-talet och fram till modernismens cityomvandling och det oförändrade innehållet av levande stadsmiljö med boende och verksamheter gör att riksintresset framför allt kan kopplas till typ D i modellen: "En karaktärsskapande verksamhet eller aktivitet med lång historisk kontinuitet". Verksamheten i det här fallet är staden Västerås.

Avseende riksintresse typ D's känslighet står följande att läsa i handboken:

"Riksintressen där uttrycken återspeglar olika tiders kontinuerliga nyttjande av en viss plats kan vara känsliga för tillägg som förändrar eller bryter mot platsens specifika förutsättningar och egenskaper"

"Riksintressen där landskapet är präglad av och värdena är knutna till utvecklingen av en viss verksamhet eller aktivitet över tid, kan vara känsliga för tillägg som saknar samband med verksamheten eller aktiviteten". (RAÄ:s handbok om kulturmiljövårdens riksintressen, 2014).

Riksintresset Västerås stad är alltså känsligt för förändringar som förändrar eller bryter mot staden Västerås specifika förutsättningar och egenskaper samt verksamheter som saknar samband med dess innehåll. Känsligheten i detta avseende är relaterad till i vilken mån ny bebyggelse bryter mot riksintressets värdebärande egenskaper (se sid 6 om riksintressets uttryck). Känsligheten inför föreslagen bebyggelse bedöms som särskilt hög i följande delområden: 1. Centrum, 2. Domkyrkoområdet, 3. Slottet med parker, 4. Kv Mimer, Melker och Ottar, 5. Hamnen samt 12. Svartån

Något som är viktigt att ha i åtanke gällande Västerås och de förändringar som har skett inom stadskärnan efter 1970-talet är följande som står formulerat i RAÄ:s handbok:

"Att ett riksintresse är påverkat av sentida förändringar och moderna inslag behöver inte innebära att miljön redan är skadad, att den är mindre känslig för ytterligare förändringar av samma slag eller att den tål alla typer av tillägg. I de fall då tidigare förändringar har inverkat negativt på miljöns kapacitet att särskilt väl återspegla ett riksintressant kulturhistoriskt sammanhang bör dock dessa förändringar beaktas i bedömningen av påtaglig skada. Summan av tidigare skada och tillkommande skada kan tillsammans innebära att riksintresset påtagligt skadas (kumulativ skada)".

Berörd del av riksintresset är känsligt för tillägg som:

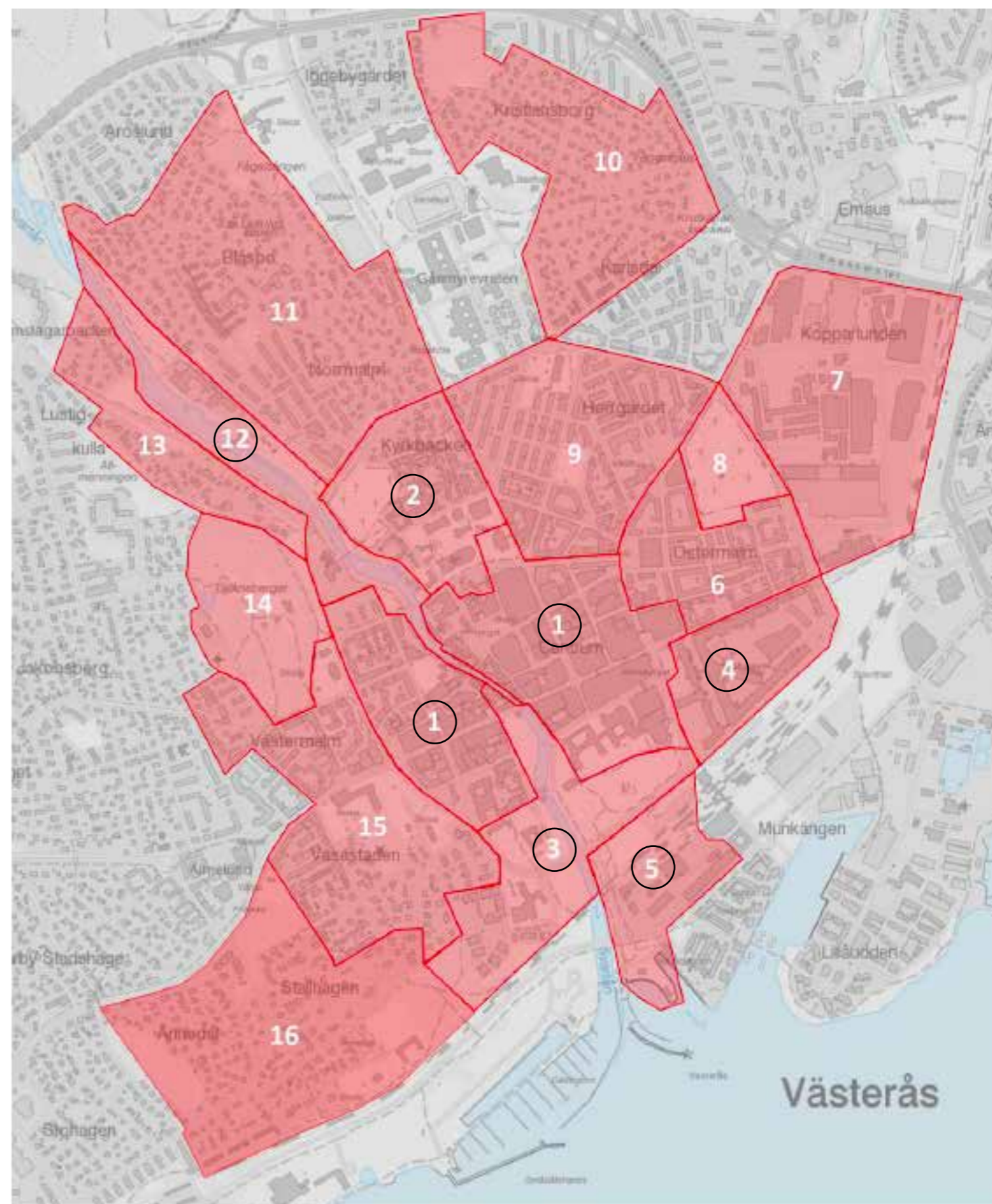
- förändrar eller bryter mot platsens specifika förutsättningar och egenskaper
- saknar samband med verksamheten eller aktiviteten

Delområden inom påverkansområdet för aktuellt planförslag

Riksintresset för kulturmiljövården kan delas in i sexton olika karaktärsområden (Västmanlands läns museum).

De delområden som bedöms riskera att påverkas negativt av det aktuella planförslaget är understruken i listan nedan samt inringade på kartan.

1. Centrum
2. Domkyrkoområdet
3. Slottet med parker
4. Kv Mimer, Melker och Ottar
5. Hamnen
6. Östermalm
7. Kopparlunden
8. Östra begravningsplatsen
9. Herrgårdet
10. Kristiansborg
11. Blåsbo och Norrmalm
12. Svartån
13. Lustigkulla och Trumslagarebacken
14. Djäkneberget
15. Vasastaden och Västermalm
16. Annedal och Stallhagen

Områdesindelning av riksintresset för kulturmiljön Västerås stad. Västmanlands läns museum, Kulturmiljö 2019.

STADSBILDSANALYS

historiken genom äldre kartor

1680-tal

I en uppmätning av 1680-talets Västerås kan man se att 1650-talets omdanande planreglering har genomförts men att en hel del av det medeltida gatunätet trots detta finns kvar kring Domkyrkan och i Kyrkbacken. Lillån finns kvar (nuvarande Mungatan), Stora Gatan var ett nytt paradstråket och Nya Torget en hjärtpunkt. Under medeltiden fanns ett stort antal prominenta byggnader i staden: Domkyrkan och två ytterligare kyrkor, ett kloster, Helgeandshuset, ett spetälskehospital, fyra kapell, Biskopshuset, Slottet, Rådhuset vid Torget, Vägen, Lybecksgården, Mynthuset och hopitalets kvarn.

Kvar idag från medeltiden: Enstaka medeltida byggnader som Domkyrkan och slottet samt delar av gatustrukturen finns, framförallt i domkyrkoområdet samt på kyrkbacken. Stadens läge vid Mälaren och Svartåns sträckning är även det bevarade strukturer från det äldsta Västerås.

Kvar idag från 1600-talet: Rutnätsplanen sätter fortfarande sin prägel på den historiska stadskärnan.

1854. Vid industrialiseringens genombrott

Vid 1800-talets mitt är Västerås en typisk mellansvensk småstad. Ett oregelbundet stadsområde breder ut sig öster och nordost om Svartån. Här finns handels- och hantverksgårdar av trä samt några enstaka stenhus - stadsbilden är i princip oförändrad sedan stadsbranden 1714. Staden är indelad i norra, södra och västra kvarteren. Liksom i den medeltida staden är Slottet och Domkyrkan viktiga samt det centralt placerade torget som handelsplats. Lillån fylldes igen 1905-1907.

Kvar idag: Viss bebyggelse finns bevarad från denna tid.

1892. Efter den första industrialiseringen

Under 1860-talet tillkom stadens parker Vasaparken, Djäkneberget och Stadsparken. Storbyggen av offentlig och allmän karaktär hade tillförts vid denna tid: järnvägen, lasarettbyggnad, läroverkshus, folkskola, fängelse, rådhus, bank. Staden hade växt i ett raskt tempo. En järnvägsstation hade uppförts söder om Vasaparken och järnvägsspår ner till hamnen. Rättigheter till utrikeshandel skapade behov av ett tullhus. Samlingslokaler och föreningshus för folkrörelserna uppfördes. 1878 upprättades en stadsplan för Västerås med esplanadsystem i parisisk anda med avenyer, esplanader och alléer samt ett rätvinkligt rutnätssystem av gator. Endast Norra och Södra Esplanaderna samt esplanaden på nuvarande Biskopsgatan förverkligas.

Kvar idag: Parkerna, järnväg och tullhus. Esplanaderna. Bebyggelse. Flertalet förvaltningsbyggnader från tiden 1860-90 finns bevarade.

1915. Efter omvandlingen från köpstad till industristad

Industrialismen hade slagit till på allvar under 1890-talet och staden hade växt i ett raskt tempo. ASEA och AB Svenska Metallverken gick i bräschen för stadens omvandling till industristad från 1890-talet och framåt då staden genomgick en kraftig expansion. Verkstäder och kontor uppfördes utanför stadsplanlagt område i öster. Ett omfattande bostadsbyggande inleddes i slutet av 1800-talet. Arbetarbostäder uppfördes vid verkstäderna i stadens östra delar. Småhusområden uppfördes av byggnadsföreningar i norr och väster. Arbetarrörelsens framväxt manifesterades genom bildandet av Folkets Park. Samhällsinstitutioner tillfördes (polis- och brandstation samt tingshus) och den tekniska infrastrukturen (vatten, el, gas, telefon) utökades och förnyades. Den äldre bebyggelsen började ersättas med ny. Staden vidgades västerut med två nya stadsdelar. Per Olof Hallmas nya stadsplan antogs 1902. Enligt Hallmanskt manér karaktäriseras den av omväxling, variation, naturanpassning och hänsyn till den äldre bebyggelsen.

Kvar idag: Industriområdena, arbetarbostäder, diverse byggnader, Folkets Park. Flertalet industri-, bostads-, och förvaltningsbyggnader från tiden har dock rivits.

1933. Efter storföretagens grundläggningstid och stadsexpansionen

Ett intensivt bostadsbyggande präglade 1900-talets första årtionde. Därutöver är de största byggprojekten offentliga byggnader såsom varmbadhus och epidemisjukhus. Direktorsstaden uppfördes med exklusiva villor i väster. Ny stadsplan för en varierad stadsbild togs fram av av Hallman och Hahr 1915.

1910-talet är krigs- och mellankrigstid och stark högkonjunktur för svensk industri. Ett stort antal arbetarbostäder (småhus och villor) uppfördes norr och öster om industriområdena. Flerfamiljshus uppfördes inom det stadsplanlagda området. ASEA uppförde den stora Mimerverkstaden samt huvudkontoret Ottar. Svenska Metallverken byggde ut. Arbetarrörelsen uppförde ett Folkets hus. Teater och biografer tillkom.

1920-talet bar på stagnation och låg byggverksamhet. Bostadsbyggandet utgjordes framförallt av villabyggande i stadens utkanter. Det största byggprojektet var Centrallasarettet. Funktionalismen introducerades vid övergången till 30-talet genom två fabriksbyggnader som uppfördes av Kooperativa Föreningen Svea på Ångsgärdet öster om staden.

Kvar idag: Direktorsstaden, den Hallmanska planstrukturen, arbetarbostäder och flerfamiljshus, Mimerverkstaden och Ottarkontoret, sommarvillor. Flertalet industri-, bostads-, och förvaltningsbyggnader från tiden har dock rivits.

1972. Efter rekordårens cityförnyelse

En omfattande stadsomvandling genomfördes under 1950-, 60- och 70-talen. Ny kommunal infrastruktur, stadshus och bibliotek samt byggnader som skulle hysa handelns omfattande strukturförändringar tillkom. Äldre centrumbebyggelse revs för att ge plats åt de nya affärs- och kontorshusen bland annat varuhuset Punkt längs Stora gatan. EPA i korsningen mot Vasagatan. Nya Folkets hus var en radikal förändring av ett äldre stadsparti 1959, tog större delen av kvarteret i anspråk. Ringvägen anlades runt hela centrum på 1970-talet. Stadshuset började byggas 1953 och stod färdigt 1964. Ringleden blev helt klar 1986.

Kvar idag: Modernistisk bebyggelse i stadskärnan. Ringleden.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRISERING

Västerås är en stad med tydliga tidslager - kontrasterna är stora: småskaliga och intima miljöer av äldre köpstadskaraktär längs Svartån och i området Kyrkbacken intill storskaliga och modernistiska stadsrum mitt i kärnan av city. En välbevarad del av den historiska stadskärnan med medeltida ursprung breder ut sig som en samlad miljö i ett stråk längs Svartån. I denna del av staden finns småskaliga stadsrum och parkmiljöer som präglas av den äldre bebyggelsens småskalighet och höga kvalitet i material, detaljer, patina och hantverksmässigt byggande. Ett annat viktigt och riksintressant tidslager: stadens modernistiska miljöer var stilbildande för sin tid, är påkostade samt uppvisar en ovanligt hög arkitektonisk kvalitet i utförandet. Stadskärnan inom Ringvägen är som en koncentrerad och pedagogisk provkarta över svensk stadsutveckling där samtliga epoker kan upplevas på behändigt promenadavstånd.

Flertalet av de industri-, bostads-, och förvaltningsbyggnader som uppfördes 1890-1930 finns inte kvar idag. Men uppdelningen av staden (industriområden i öst, bostadsområden i väst och norr) går fortfarande att avläsa. Den tunga industrin har flyttat ut från centrala Västerås men byggnaderna finns i många fall kvar med nya funktioner. Viss bostadsbebyggelse från tiden finns bevarad i de västra och norra delarna. Enbart ett fåtal av arbetarbostäderna som uppfördes vid industriområdena finns kvar. Av förvaltningsbyggnader och offentliga byggnader är de ifrån perioden 1860-1890 i högre grad bevarade och ligger i stadens västra delar. Parkerna har genomgått förändringar.

Sammantaget är hela utredningsområdet av högt kulturhistoriskt värde sett i både lokal, regional och nationell kontext.

De topografiska förhållandena, med en flack på höjden med den historiska stadskärnan och slänten ner mot Mälarens stora öppna landskapsrum, där det historiska möter nya stadsutvecklingsområden i hamnen, ger stadens siluett två olika och vitt skilda uttryck, beroende av betraktelsevinkel. Dels den

typiska av en traditionell historisk stadsbildning: låg samlad stadskropp med enstaka uppstickande torn som landmärken, sett ifrån Djäkneberget. Dels den nya av massiva bostadsområden i nyfunkis bland hamnens storskaliga funktionsbyggnader (silo, ångkraftverk) som möter den äldre stadskärnan vid stationsområdet, sett ifrån Mälaren.

Centrum

Inom delområdet genomfördes tidigt under rekordåren en omvälvande omvandling från köpmansstad till modernistisk stadskärna. Idag har Västerås ett modernistiskt centrum av ovanligt hög arkitektonisk kvalitet. Längs Stora Gatan och Vasagatan finns en koncentration av modernistisk bebyggelse. Två viktiga byggnader som gör stort avtryck i stadsbilden är Västerås stadshus samt Melkerkontoret. Stadshuset utgör fond till Vasagatan samt portal till Vasaparken. Melkerkontoret ligger i korsningen Stora Gatan / Kopparbergsvägen tillsammans med flera modernistiska komplex i samma korsning. Stadsbiblioteket från 1956 ligger norrut på Vasagatan som en sista modernistisk utpost i centrum. Vid Stora Torget bildas en kontrastfull miljö i mötet mellan det modernistiska och det äldre.

Domkyrkoområdet

Inom kyrkoområdet finns dels miljön kring domkyrkan och dels den äldre bebyggelsen norr därom som kallas Kyrkbacken. Området som helhet är en mycket värdefull kulturmiljö med medeltida anor som kommer till uttryck både i bebyggelse och det terränganpassade oregelbundna gatunätet. Här finns flertalet medeltida byggnader med koppling till domkyrkan och Rudbeckianska gymnasiet som är landets äldsta. Området lämnades orört av 1600-talets rutnätsplanering. I Kyrkbacken finns småskalig enkel trähusbebyggelse med hus från 1700-, 1800- och 1900-tal i en varierad blandning. Inom området finns även inslag av storskalig stenarkitektur från 1800-talets slut.

Sammanfattning av kärnvärden i stadskaraktären

- Tydligt avläsbara historiska lager och karaktärsområden
- Bevarad historisk stadskärna i ett stråk längs Svartån
- Olika tiders planstrukturer: medeltida, rutnätsplan, trädgårdsstadsplan samt trafikseparering genom ringled
- Äldre bebyggelse från olika tider till och med 1970-tal
- Modernistisk centrumbebyggelse av ovanligt hög kvalitet
- Kyrkoområdet som helhet med sin medeltida bebyggelse och inslag av bebyg-

gelse från 1700-, 1800- och 1900-tal i en brokig blandning. Terränganpassat, oregelbundet gatunät med smala, gatstensbelagda gator.

- Slottet med omgivande parkmiljöer, i sin tur omgivna av offentliga byggnader.
- Mimerverkstaden med monumentala verkstads- och kontorsbyggnader. Huvudkontoret och Ottartornet som landmärke i staden. Industriarkitektur från olika tider.
- Bevarad äldre industribebyggelse i hamnen samt äldre landmärken: apparatus, ångkraftverk och silo. Samlad miljö vid Svartåns mynning med tullhus och tullstuga.
- Svartåns meandrande och småskaliga årum kantat av äldre bebyggelse och med stadshustornet som landmärke.

Slottet och parkerna

Delområde med Västerås slott (1300-tal) omgivet av parkmiljöer på bägge sidor av ån. Parkområdet innehåller en hel del väl uppväxta träd. Denna delen av staden hyser flera av stadens offentliga byggnader / makt- och kulturinstitutioner: Stadshus, teater och bankbyggnader grupperade kring parken. Betydande och påtagligt i miljön är att slottsparken avgränsades från slottet genom Västra Ringvägen 1967. I närheten finns flera byggnader kopplade till makt och statliga funktioner: länsfängelse, sjukhus och Länsstyrelse. Vasaparkens långa historia från 1500-talets Kungsträdgård till omdaning till publik park 1863 med så småningom den engelska landskapsparken som stilideal har ett högt kulturhistoriskt värde och är ett av uttrycken för riksintresset. Idag är parken levande på ett helt unikt sätt då den utgör en central del i många Västeråsbornas vardag. Promenaden mellan stadshuset och korsningen Kopparbergsvägen/Södra Ringvägen är det genaste gång- och cykelstråket mellan stadens kommersiella centrum och resecentrum. Västerås har därigenom ett helt unikt sätt att möta sina invånare och besökare. Parken är dessutom en rekreativ grön oas med sina vackra trädkronor och öppna små gräsytor.

Mimerverkstaden och Ottartornet

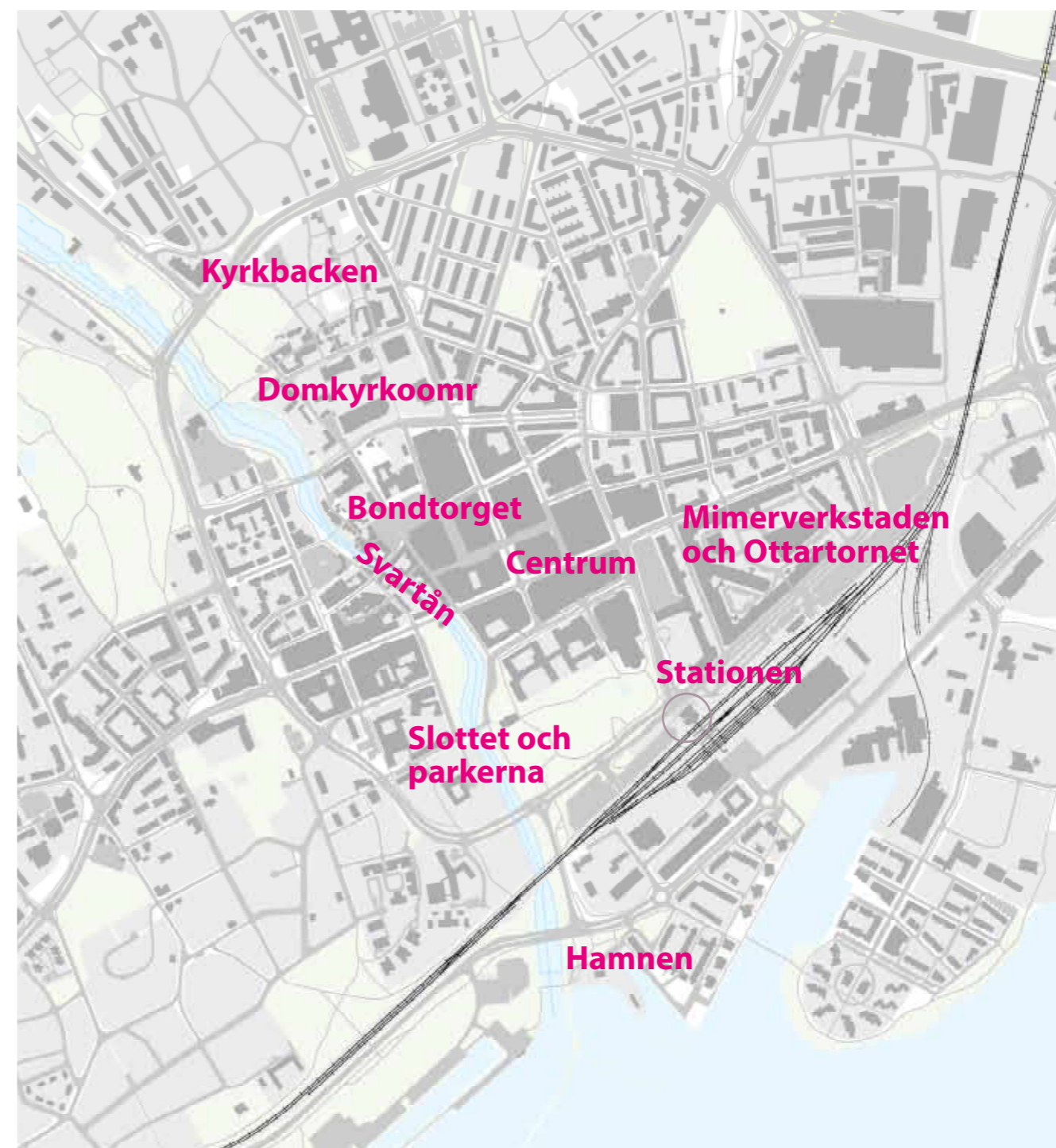
Mimerverkstaden är ett stort och monumentalt område med stora verkstads- och kontorsbyggnader. "Stora tegelfasader på ASEAs gamla kontor och Mimerverkstaden bildar en historisk fond till den modernistiska kontorsbyggnaden i kvarteret Melker. Verkstaden i kvarteret Mimer uppfördes 1911-15 enligt ritningar av Erik Hahr. Samma arkitekt ritade ASEAs huvudkontor i nationalromantisk stil med tegelfasader och stort klocktorn. 1959 gjordes en utbyggnad i modern stil i kvarteret Melker enligt ritningar av Sven Ahlbom (samma som ritade Stadshuset).

Hamnen och stationen

Hamnen är en nyttopräglad miljö med hårdgjorda, asfalterade ytor, breda gator och inslag av järnvägsspår. Längs Kungsängsgatan finns bevarad äldre industribebyggelse. I det sydvästra hörnet, vid Svartåns mynning, finns en samlad kulturmiljö med ett äldre tullhus samt en tullstuga. Inslag av äldre och storskalig bebyggelse av nytto- och produktionskaraktär i hamnen: Apparatus och delar av gasklocka i den östra delen. Västerås silo samt Ångkraftverket. Det sistnämnda är från 1915 och väl synligt ifrån vattnet. Lillåudden är idag bebyggd med modern bostadsbebyggelse.

Svartån

Svartån är ett meandrande årum kantat med äldre bebyggelse och promenadstråk. Bebyggelsen är till största delen småskalig och äldre. Bondtorget är som en del av miljön med rester av den äldre stadskärnan med handels-, hantverks- och borgargårdar. Svartån har genom historien varit den viktiga kopplingen mellan stadskärnan och hamnen/Mälaren. En koppling som idag är kapad genom Ringleden.

Västerås landmärken (varav inte alla är av riksintresse):

1. Västerås Domkyrka
2. Skrapan
3. Bombardier huvudkontor
4. Stadshuset
5. Konserthuset
6. Ottartornet och ABB huvudkontor
7. Västerås Slott
8. Skatteskarpan
9. Lantmännen silo
10. Gamla Ångkraftverket
11. Tullhuset
12. Tornen på Lillåudden

LANDMÄRKEN

Västerås geografiska och topografiska förutsättningar, med staden på en höjd som sluttar ner mot Mälarens stora öppna vattenrum, ger specifika förutsättningar för höga landmärken. Höga byggnader invid vattenrummet ger relativt stor visuell påverkan i vyer från vattenrummet men en relativt liten påverkan i vyer ifrån stadskärnan uppe på höjden. Omvänt så ger höga byggnader inne i stadskärnan relativt stor visuell påverkan både i vyer ifrån vattenrummet och inifrån stadskärnan.

Västerås har ett relativt stort antal olika landmärken från olika tider, av olika typer: att uppfatta på långt håll eller nära. Genom historien har de smala uppstickande tornen i kontrast mot en låg samlad stadskropp varit den typiska formen för Västerås landmärken. Landmärken på håll är dels i traditionellt snitt religionens, industrins och stadens maktsymboler; Domkyrkotornet, Stadshustornet samt Ottartornet, och dels senare tiders mer kommersiella maktsymboler samt bostadshus: Skrapan, Bombardiers huvudkontor, Skatteskrapan samt Lillåuddentornen. Därtill kommer äldre tiders verksamhets- / industribyggnader: Lantmännens silo samt Gamla ångkraftverket som är skrymmande som nödvändig förutsättning för sin funktion. Västerås Konserthus, Stadshuset, Västerås slott och Tullhuset är karaktärsfulla byggnader som är iögonfallande och utmärkande men mer att betrakta som lokala landmärken (landmärken att uppleva på nära håll) då de inordnar sig till sammanhanget i höjd.

Landmärkena är utspridda över stadskärnan och har samtliga en väl avvägd placering på så vis att de inte förtar upplevelsen av eller inkräktar på varandra i överblicken över staden ur strategiska vyer, både inifrån och utifrån. Ett flertal landmärken är värdebärare i riksintresset för kulturmiljövården Västerås stad och hör till dess värdeteman: medeltida strukturer i staden, Västerås som stiftstad, förvaltningsstad och regioncentrum, modernismens centrumomvandling, industrialismens samhällsbyggnad.

Stadshustornet är ett landmärke som syns i årummet från Apotekarbron

Sammanfattning av stadens kärnvärden i form av landmärken

- Domkyrkotornet (riksintressetema: medeltida strukturer i staden, Västerås som stiftstad, förvaltningsstad och regioncentrum)
- Västerås slott (riksintressetema: medeltida strukturer i staden, Västerås som stiftstad, förvaltningsstad och regioncentrum)
- Stadshustornet (riksintressetema: modernismens centrumomvandling)

- Ottartornet: (riksintressetema: modernismens centrumomvandling, industrialismens samhällsbyggnad)
- Lantmännens silo, Gamla Ångkraftverket (riksintressetema: industrialismens samhällsbyggnad)
- Tullhuset (riksintressetema: hamnen)

STADSBILDSANALYS

stadens siluett och landmärken

STADSSILUETTEN

Stadssiluetten är den för varje stad unika form som bildas i stadskroppens möte med himlen. Siluetten är beroende av de geografiska förutsättningarna och topografin samt bebyggelsens utformning och placering och upplevs olika beroende på betraktelsepunkt. Beträktelsen av en stadssiluett i sin helhet kräver möjlighet till överblick, genom en distanserad vy från ett öppet stadsrum alternativt från en höjdpunkt. Stadssiluetten upplevs också inifrån staden i vyer från platser och gaturum. Landmärken har en viktig roll i stadssiluetten för orientering, både i överblickar över staden och i snäva vyer inifrån staden. Västerås stadssiluett ter sig väldigt olika beroende på betraktelsepunkt. I en vy från Djäkneberget finns mycket av den historiska siluetten bevarad med en samlad stadskropp och uppstickande torn som landmärken, där varje torn representerar varsin betydande utvecklingsperiod i stadens historia. Det finns en harmoni i proportionerna och avstånden som störs något av Skrapan som är påtagligt högre och bredare och därmed påtagligt dominerande i denna vy.

STADSBILDSANALYS

stadens siluett och landmärken

En flertal olika landmärken sätter sin prägel på stadens siluett. Här rytmiskt utplacerade i en vy från Mälaren. Nyare bebyggelse i hamnen bryter genom sin massivitet med relativt stora och höga volymer mot den historiska stadskärnans form med smala torn i kontrast mot en jämn, låg träddridå samt slottet. I hamnen syns en tydlig ny trend av bostadshuset som landmärke.

HAMNENS SILUETT. BREDA, HÖGA VOLYMER

Kv Magasinet

Lantmännen silo

Lillåuddentornen

Gamla ångkraftverket

KONSEKVENSBEDÖMNING

aktuellt detaljplaneförslag

DETALJPLAN FÖR VÄSTERÅS RESECENTRUM, MM

Sigur 3, Västerås 5:9, m fl

Samrådshandling 2018-09-27, dnr: BN 2017/00054

Beslut om ny detaljplan för resecentrum

I maj 2014 beslutade Kommunstyrelsen att ge Stadsbyggnadsförvaltningen i uppdrag att ta fram en detaljplan för Västerås resecentrum. Detaljplanen, som togs fram utifrån ett underlag framarbetat av arkitektkontoret Bjarke Ingels Group (BIG), var på samråd under perioden oktober till december, 2018. Detaljplanen, som är en del av utvecklingsprojektet för Mälarporten, anger stadsutveckling i form av bebyggelse med ett nytt resecentrum som tyngdpunkt. Planen syftar till att stärka kopplingen mellan Västerås city och Mälaren, skapa levande och intressanta stadsrum som är integrerade i centrala Västerås samt höja exploateringsgraden i området som till stor del utgörs av ett tidigare hamn- och industriområde. Det nya resecentrum planeras med målsättning att bidra till att öka det hållbara resandet samtidigt som stadskärnan rent fysiskt binds samman med de nyare stadsdelarna vid Mälaren tack vare gång- och cykelpassager över tågspåren.

Detaljplanens syfte

Detaljplanen för nytt resecentrum syftar till att möjliggöra utveckling av ett cirka 12 hektar stort område i centrala Västerås med resecentrum samt verksamheter, service och bostäder i direkt anslutning till detta. Resecentrumet ska vara en integrerad del av centrala Västerås genom att båda sidorna av järnvägen knyts samman av nya stråk, passager och byggnader. Huvudsyftet är att skapa förutsättningar för ett nytt resecentrum med lokal, regional och nationell kollektivtrafik samlad i en punkt. Det ska även vara enkelt att gå och cykla till och genom området. Ytan för befintligt resecentrum utökas och utnyttjas effektivare än tidigare.

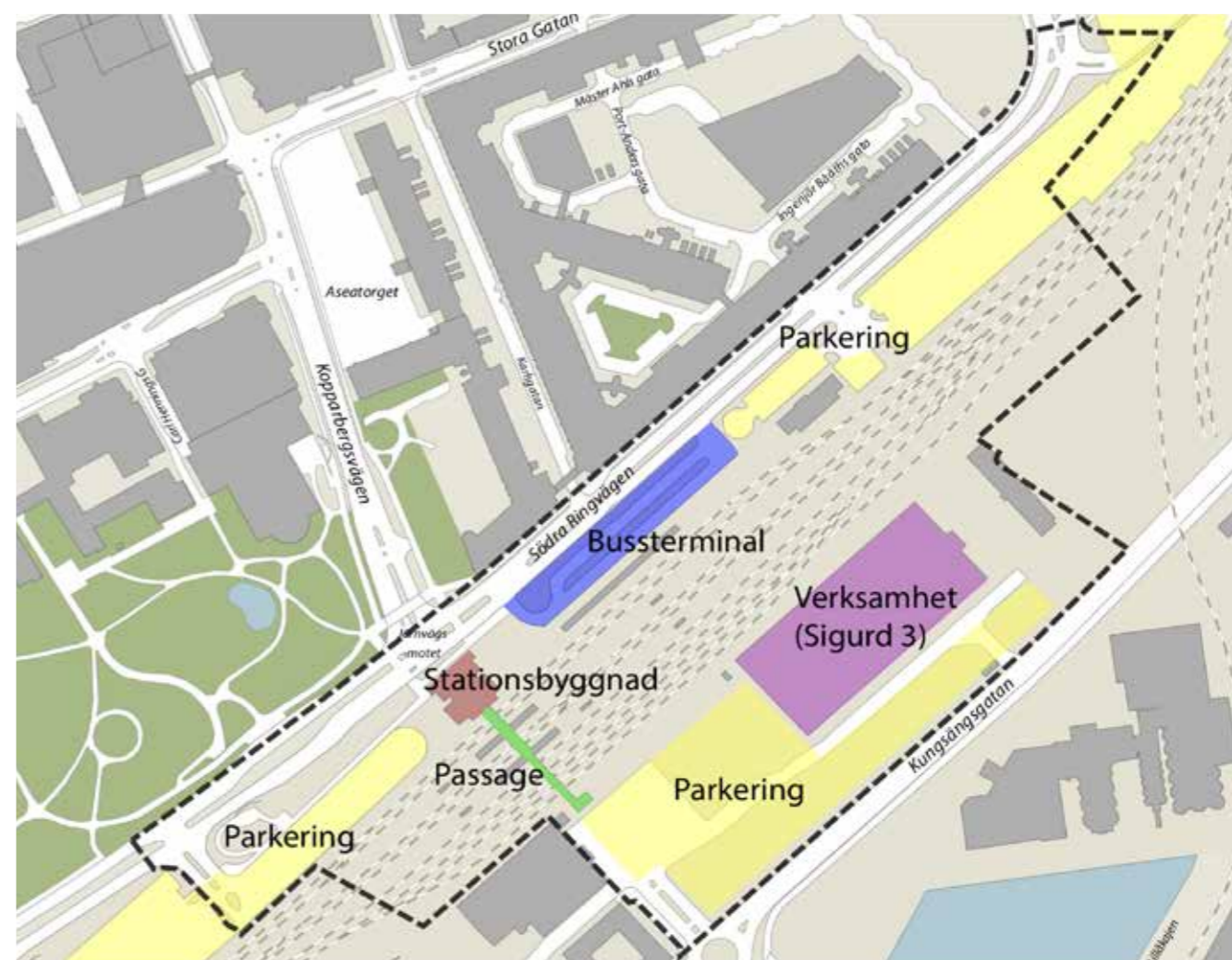
Mål för resecentrum:

- Resecentrum ska bli en attraktiv och effektiv knutpunkt för alla transportslag och för resor inom, genom, från och till Västerås. Resecentrum ska ha en spännande utformning och vara väl funktionsmässigt integrerat i stadens flöde. Resenären ska stå i fokus, och människan i centrum. Det ska vara en trygg, säker, tillgänglig och välkomnande mötesplats, som är kommersiellt bärkraftig och har en hög servicegrad.
- Västerås nya resecentrum ska fungera som ett landmärke. Det ska utmärkas av dubbelsidighet där alla entréer upplevs som framsidor. Gestaltningen av det nya resecentrumet i Västerås är speciellt viktigt och ska utmärka sig självständigt och kraftfullt.
- Framtida resecentrum ska, i betydligt större grad än idag, vara en integrerad del av centrala Väs-

terås. Det nya resecentrum ska blicka framåt mot 2030 och även vara utvecklingsbart för att klara behoven 2050.

Resecentrum

Det föreslås en "djärv och modern arkitektur" i form av två byggnader som sträcker sig över spåren med hjälp av broar och förbinds till varandra av ett gemensamt tak norr om spårområdet. Taket ramar in resecentrum, förenar funktioner och skapar rumsliga sammanhang. Den västra byggnaden, kallad

Karta med markering av planområdet ur samrådshandling 2018-09-27, dnr: BN 2017/00054

Illustration av projektet inför plansamråd, BIG, 2018

KONSEKVENSBEDÖMNING

aktuellt detaljplaneförslag

Sigurdspassagen, är störst och har sin placering i ungefärligt läge för nuvarande stationsbyggnad. Den östra, kallad Kungsängspassagen, har sin placering vid nuvarande parkeringsyta öster om bussterminalen. Broarna kopplas till marknivån genom terrasser och på så vis fördelar byggnaderna/passagerna flöden och förbindelser för gående och cyklister över spåren. Formulering från planbeskrivningen: "De lyfta terrasserna är tillgängliga över hela sin yta och upplevs som ett sammanhängande landskap som sveper över spårområdet". Bussterminalen ligger kvar i dagens läge men utökas i omfattning österut. Befintligt spårområde byggs om till sex genomgående spår. Takutformningen är signifikant i utformningen av resecentrum, det lyfts högt upp i sina hörn (skjuter ut flera meter utanför fasadliv) och faller ner mot fasadernas mitt. Entréerna till resecentrum är placerade i respektive hörn, och ska alla upplevas som välkomnande och tillgängliga framsidor. Ambitionen är att nya resecentrum ska få en stark identitet ("gestaltningen ska utmärka sig självständigt och kraftfullt") som är överordnad övrig bebyggelse inom området men att byggnadsvolymer ska samspela både inom området och med anslutande bebyggelse.

Sigurdkvarteret

Fastigheten Sigurd 3, direkt söder om järnvägsspåren, är den största byggbara delen av planområdet och ett av de viktigaste utvecklingsområdena i Västerås. Sigurd 3 ska inrymma de södra entréerna till nya resecentrum. De sluttande torgytorna framför entréerna kopplas samman i ett plan och en blandad stadsbebyggelse (ett tätt kvarter med blandade funktioner) föreslås omkring detta. Byggnadsvolymer staplas på varandra med varierande våningsantal om 7, 8 och 10 våningar. Ett högre punkthus med 20 våningar föreslås inom kvarteret.

Östermalmsterrassen

Västerås 5:9, del av Västerås 5:1 och 1:194 upptas till stor del av bussterminalen som delvis byggs över med kontor och parkeringshus. Två byggnader i 7 respektive 19 våningar föreslås uppföras, ett punkthus och ett lamellhus.

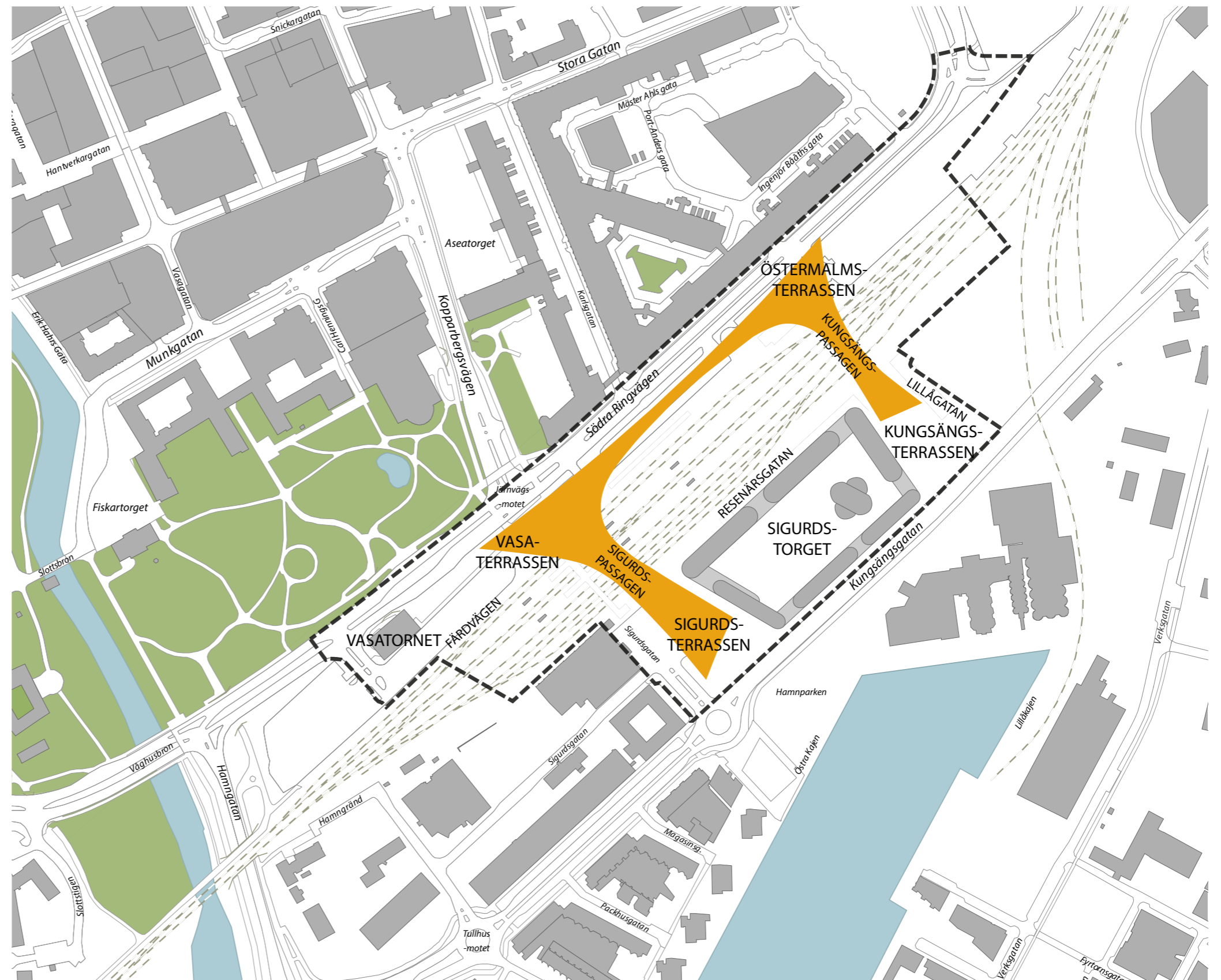
Vasatornet

I västra delen av planområdet, i direkt anslutning till det sluttande torget vid Sigurdspassagen föreslås en högre byggnad, Vasatornet (99 m, 28 vån), för kontor och bostäder. Utformningen ska inte konkurrera med resecentrum utan samspela och komplettera. Vasatornet är tänkt som en viktig navigeringspunkt i staden. Gestaltningen har uppstått ur utmaningen med en relativt begränsad tomtyta. Våning 1-7 är en massiv byggnadskropp, våning 8-14 är som ett U med en öppning i fasad mot söder och våning 15-28 är en sluten kvartersform. Byggnaden kragar ut över Södra Ringvägen.

Något om BIG's gestaltungs-grepp

Några aspekter har varit särskilt centrala (utmaningar och prioriteter) i BIG's gestaltning av resecentrum:

- Att koppla ihop två olika områden - stadskärnan och hamnen - över den kraftiga barriär som bangården utgör.
- Att tillföra staden en ny ikonbyggnad (resecentrum) och ett nytt landmärke (Vasatornet).
- Visuell koppling: ett sammanhållet resecentrum - taket som sammanhållande kraft.
- Den fysiska kopplingen över barriären/tågspåren. Landskapet lyfts i två dygnetrunt-öppna passager för gång och cykel.
- Transparens: visuell och rörelsemässig genomsläpplighet.
- Ett resecentrum som är välkomnande åt alla håll - byggnad utan fram- och baksida.
- Bidra till att återge Västerås sin identitet som cykelstad!
- Förankring och koppling till platsen genom utblickar mot staden och Mälaren ifrån perrongen samt inifrån byggnaderna.
- Så ljus och transparent gestaltning som möjligt. Det metalliska taket hämtar inspiration ifrån Ottartornets koppartak.

Detaljplanens olika delar. Västerås stad 2018

KONSEKVENSBEDÖMNING

bedömningskriterier och vypunkter

BEDÖMNINGSSKALA OCH VYPUNKTER

Om man betraktar en byggnad ur tre olika skalnivåer, eller detaljeringsgrader: landskap, byggnadsvolym respektive detaljer och material så är det de två skalnivåerna landskap och byggnadsvolym som har bedömts i föreliggande analys. Projektet har studeras i förhållande till riksintressets och kulturmiljöns olika värdeteman och dess uttryck i stadens olika skalnivåer: staden som helhet/stadssiluetten respektive betydande och relevanta stads- och gaturum.

Vyer

Volymerna bedöms utifrån den visuella upplevelsen ur nio olika stadsvyer. Strategiskt viktiga vypunkter i relation till riksintressets kärnvärden har valts ut i samverkan med stadsbyggnadsenheten. Vyerna har valts ut följande fyra kategorier:

- Vyer som möjliggör en upplevelse av siluetten på håll
- Vyer som utgör de första intrycken av stadsbilden vid angöring till staden eller stadskärnan
- Vyer i den historiska stadskärnan inifrån staden
- Vyer i den modernistiska stadskärnan inifrån staden

Ett antal vyer ingick inledningsvis i studien men valdes bort då man med hjälp av 3D-modellen kunde bedöma att konsekvenserna inte var av nämnvärd karaktär. Detta gäller bland annat vyer mot staden öster ifrån samt från området norr om Domkyrkan där gaturummen är smala och detaljplaneområdet på långt avstånd och därför inte syns. Dessa iakttagelser tas emellertid även med i analysresultatet.

Bedömningsmodell

Volymstudien utgår ifrån vedertagna bedömningsmodeller för miljökonsekvensbeskrivning för detaljplaner, men enbart utifrån begreppen konsekvens och påverkan.

Konsekvenser bedöms i skalan:

- Ingen
- Marginell
- Måttlig
- Stor
- Mycket stor

Konsekvenserna sammanvägs till en påverkan som beskrivs i skalan:

- Obefintlig påverkan
- Viss påverkan
- Påverkan
- Hög grad av påverkan

Ej redovisad vy: Vy västerut från Vallbyleden

Ej redovisad vy: Vy söderut längs Rektorsgatan i området norr om Domkyrkan

KONSEKVENSBEDÖMNING

vypunkter

Graden av påverkan är beroende av vilket värde som det berörda objektet har. En miljöaspekts värde bedöms i skalan:

- Lågt kulturhistoriskt värde
- Högt kulturhistoriskt värde
- Mycket högt kulturhistoriskt värde

Vyunkter

Stadssiluetten på håll:

1. Vy från Djäkneberget
2. Vy från Mälaren

Angöringen till stadskärnan:

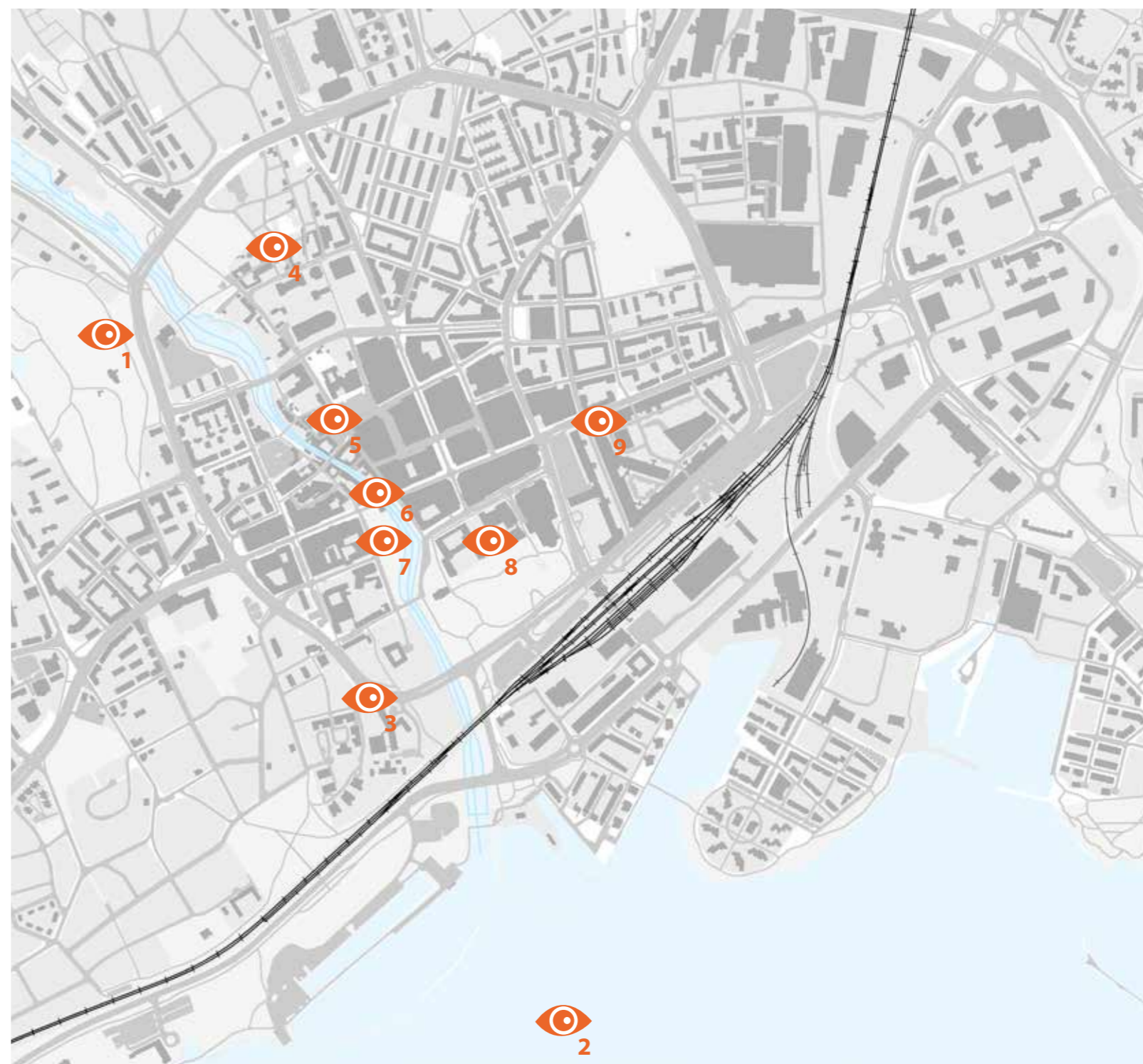
3. Vy från Södra Ringvägen vid slottet

Den historiska stadskärnan inifrån staden:

4. Vy söderut från Skolgatan / Västra Kyrkogatan
5. Vy från Bondtorget
6. Vy från Apotekarbron
7. Vy från Stadsparken

Den modernistiska stadskärnan inifrån staden:

8. Vy från portalen i Stadshuset/Vasaparken
9. Vy söderut längs Kopparbergsvägen

KONSEKVENSBEDÖMNING

1. vy från Djäkneberget

Uttryck för riksintressets kärnvärden i vyn

I denna vy ges en överblick över Västerås historiska stadskärna betraktad ifrån Djäkneberget. Här syns siluetten av en höjdmässigt samlad stadskropp med torn ifrån olika tider som uppstickande landmärken i en jämn fördelning över staden. Det finns en tydlig treenighet mellan de tre högsta tornen: Domkyrkotornet, Skrapan och Stadshustornet. Samtliga bedömningskriterier beaktas i denna vy. Andra uppstickande, bredare volymer, i hamnen. Är underordnade dessa uppstickande torn.

Värden och känslighet

Det finns ett högt kulturhistoriskt värde (riksintresse) hos miljön i denna vy. Överblickbarheten samt den övergripande enhetligheten innebär sammantaget en hög grad av känslighet för tillägg av nybebyggelse som bryter mot den befintliga karaktären. Vyn är särskilt känslig för:

- Objekt/strukturer som bryter mot skalan i bredd eller höjd - stör stadssiluettens samlade karaktär; den tydliga relationen och hierarkin mellan de nuvarande tornen
- Objekt och strukturer som utmanar den tydliga markeringen av Västerås historia i form av enstaka landmärken i form av torn som har uppkommit under Västerås historiska epoker.

FÖRSLAGET

Konsekvenser och påverkan

Föreslagna flertalet höga och dominanta huskroppar innebär mycket stor negativ konsekvens på Västerås historiska identitet där dess landmärken är tydliga enstaka och symboliska torn, en per historiskt utvecklingskede. Upplevelsen av domkyrkans betydelse och hierarki i stadsbilden förminskas av Vasatornets högre och dominanta volym. Den visuella betydelsen av Stadshustornet samt Ottartornet och Skrapan förminskas på grund av ett flertal konkurrerande nya höga byggnader som dessutom lägger sig väldigt nära inpå dessa och därmed omvandlar enstaka landmärken till höghuskuster.

Samlad bedömning

Stor risk för negativ påverkan på riskintressets kärnvärden. Den kumulativa påverkan av ett flertal höga och dominanta byggnader inom ett projekt och tidsintervall har en mycket stor negativ påverkan på riksintressets uttryck och förhindrar förståelsen och upplevelsen av Västerås historiska stadssiluett från medeltiden till idag.

Uttryck för riksintressets kärnvärden i vyn

Vyn är tagen ifrån Mälaren. Här syns den historiska stadskärnan samt hamnen. Ett flertal olika landmärken sätter sin prägel på stadens siluett. Här rytmiskt utplacerade i en vyn. Nyare bebyggelse i hamnen bryter genom sin massivitet med relativt stora och höga volymer mot den historiska stadskärnans form med smala torn i kontrast mot en jämn, låg träddridå samt slottet. I hamnen syns en tydlig ny trend av landmärken i form av bostadshus istället för offentliga byggnader. Samtliga bedömningskriterier beaktas i denna vy.

Värden och känslighet

Det finns ett högt kulturhistoriskt värde (riksintresse) hos delar av miljön i denna vy. Överblickbarheten över stadssiluetten samt den övergripande enhetligheten hos den historiska stadskärnans siluett innebär sammantaget en hög grad av känslighet för tillägg av nybebyggelse som bryter mot den befintliga karaktären. Vyn är särskilt känslig för:

- Objekt/strukturer som bryter mot skalan i bredd eller höjd och därmed stör stadssiluettens samlade karaktär.
- Objekt och strukturer som utmanar den tydliga markeringen av Västerås historia i form av enskilda landmärken som uppkommit under Västerås historiska epoker; landmärken i form av torn samt slår ut symbolladdade blickfång inifrån kulturmiljöerna i staden.

FÖRSLAGET

Konsekvenser och påverkan

Det aktuella planförslagets huskroppar medför en vertikal stadsbild och innebär mycket stor negativ konsekvens på Västerås historiska identitet där dess landmärken är tydliga enstaka och symboliska torn. Särskilt Vasatornet bryter påtagligt mot den historiska stadskärnans grammatik av landmärken som uppstickande smala torn ur en låg, samlad stadskropp.

Samlad bedömning

Stor risk för negativ påverkan på riskintressets kärnvärden av Vasatornet vilket förhindrar förståelsen och upplevelsen av Västerås historiska stadssiluetten från medeltiden till idag.

KONSEKVENSBEDÖMNING

3. vy från Södra Ringvägen vid slottet

Uttryck för riksintressets kärnvärden i vyn

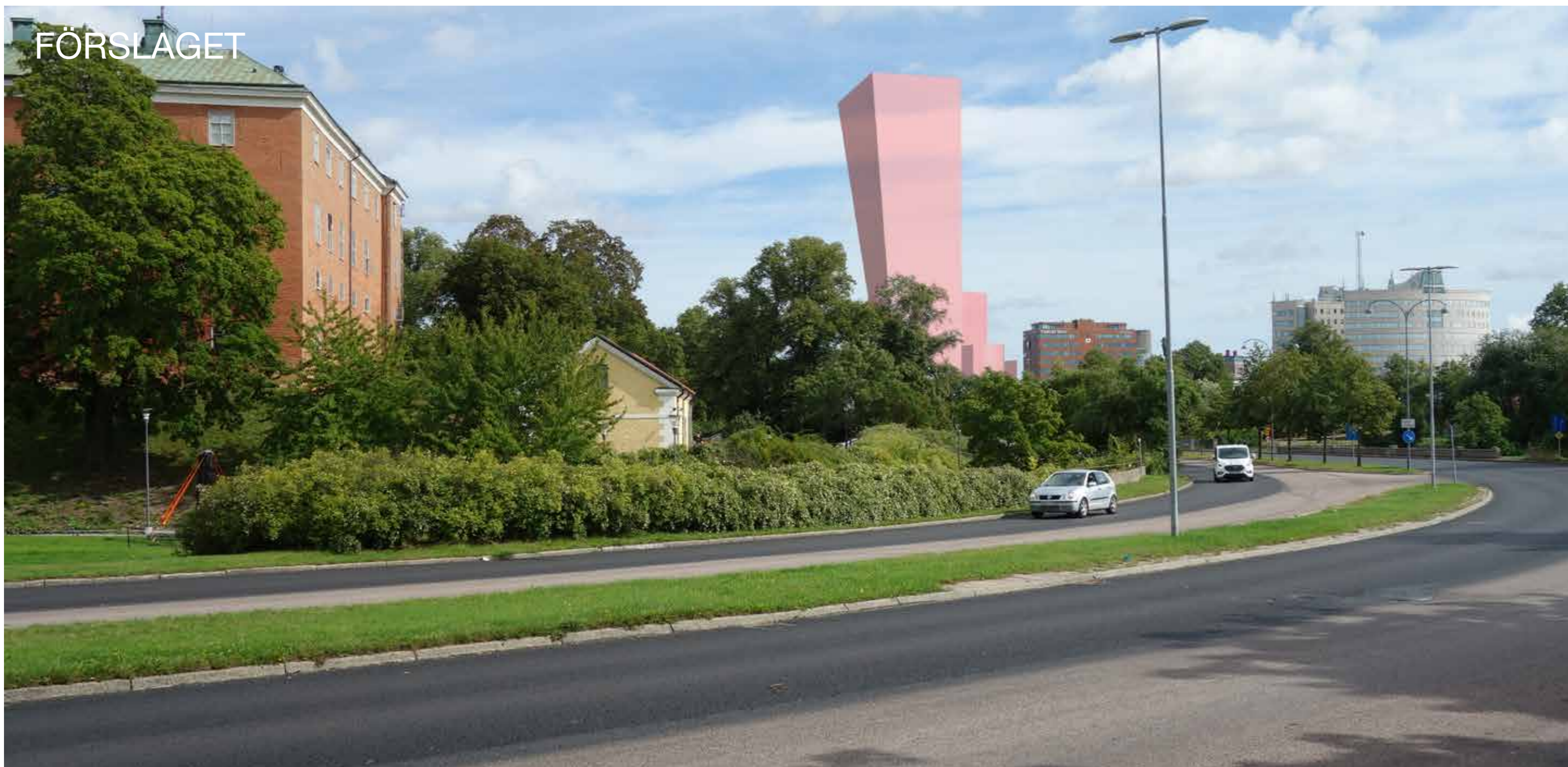
Vyn är tagen ifrån Södra Ringvägens sydvästra del mot nordost. Här syns Västerås slott med omgivande parkmiljö. Vyn upptas till stor del av vägyta. På håll syns Skatteskrapan och annan bebyggelse i hamnen. Södra Ringvägen utgör en barriär mellan slottsmiljön och hamnområdet. Bedömningskriterier att särskilt beakta i denna vy:

- Slottet med omgivande parker.

Värden och känslighet

Miljön uppbar ett högt kulturhistoriskt värde (riksintresse) med slottet med omgivande parkmiljö vid infart till Västerås. Att slottsmiljön redan är sargad av den okänsligt tillagda vägen gör miljön särskilt känslig för förvanskande tillägg. Vyn är särskilt känslig för:

- Objekt/strukturer som bryter mot slottets skala och karaktär
- Objekt / strukturer som skapar visuella och funktionella barriärer i förhållande till den historiska avläsbarheten och upplevelsen av slottet

Konsekvenser och påverkan

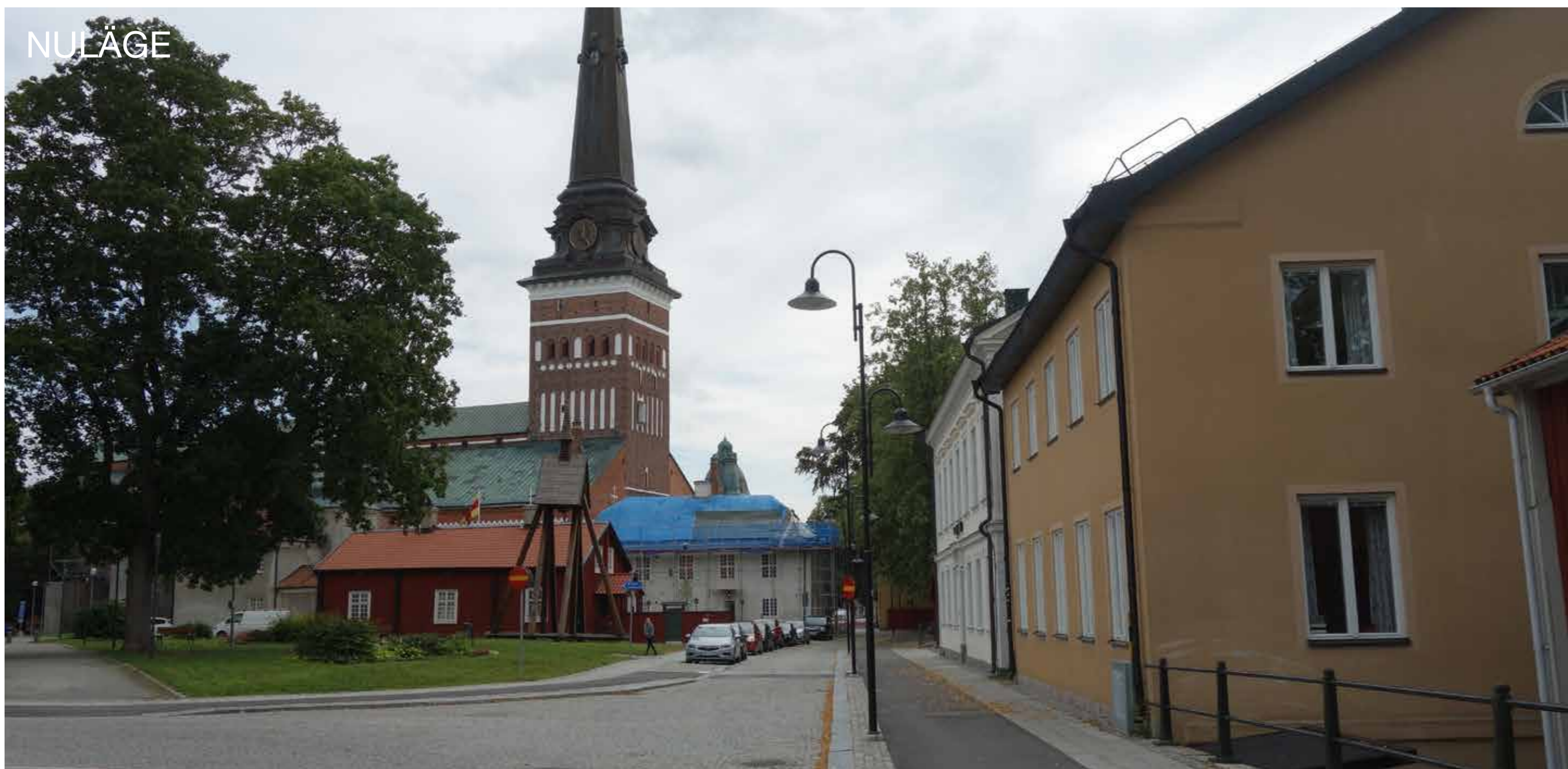
Genom sin påtagligt högre höjd och centrala läge i blickpunkten riskerar det föreslagna Vasatornet att förta upplevelsen av Västerås slott i infarten till staden vilket är en stor negativ konsekvens för ett av riksintressets kärnvärden i denna vy.

Samlad bedömning

Det föreslagna Vasatornet innebär en stor risk för negativ påverkan av riskintressets kärnvärden i denna vy genom sin närhet till slottet och sin påtagligt högre höjd som utmanar upplevelsen av slottet genom att vara ett dominerande blickfång i vyn.

KONSEKVENSBEDÖMNING

4. vy söder ut från Skolgatan / Västra kyrkogatan

Uttryck för riksintressets kärnvärden i vyn

Vyn är tagen ifrån korsningen Skolgatan / Västra kyrkogatan mot söder. Här syns Västerås domkyrka med omgivande småskalig medeltida bebyggelse samt en plats med grönyta och träd. På håll syns Stadshotellets takhuv. Bedömningskriterier att särskilt beakta i denna vy:

- Domkyrkan med och omgivande medeltida gatustrukturer. Kyrkbackens medeltida gatu- och tomtstruktur med småskaliga bebyggelsemiljöer.

Värden och känslighet

Miljön har ett högt kulturhistoriskt värde som del i Västerås historiska stadskärna och ett samlat och tydligt uttryck för det medeltida Västerås. Den småskaliga karaktären gör miljön särskilt känslig för skalförskjutande tillägg. Vyn är särskilt känslig för:

- Objekt/strukturer som bryter mot historiska stadens skala och karaktär
- Objekt / strukturer som skapar visuella och funktionella barriärer

FÖRSLAGET

Konsekvenser och påverkan

Hela den medeltida gatu- och tomtstrukturen och upplevelsen av medeltida bebyggelsemiljöer är en väsentlig del av Västerås riksintressanta stadsmiljö. Den höga byggnaden är delvis synlig när man rör sig genom de historiska kvarteren runt Domkyrkan, men detta på långt håll och därmed utan att bryta mot den historiska miljöns skala eller att kapa visuella barriärer. Den negativa konsekvens som går att uppleva i vyer i denna miljö är att det föreslagna Vasatornet bryter mot karaktären av en historisk stadsmiljö.

Samlad bedömning

På grund av miljöns höga grad av sårbarhet innebär den föreslagna bebyggelsens brott mot karaktären risk för en viss grad av negativ påverkan på upplevelsen av medeltida Västerås.

KONSEKVENSBEDÖMNING

5. vy över Bondtorget

Uttryck för riksintressets kärnvärden i vyn

Vyn är tagen över Bondtorget mot söder. Miljön har karaktären av ett äldre köpstadstorg med äldre bebyggelse och träd. Torget är en central del i det medeltida Västerås och ingår i det som är kvar av den historiska stadskärnan.

Bedömningskriterier att särskilt beakta i denna vy:

- Området längs Svartån och vid Bondtorget med bevarad småskalig stadsbebyggelse samt gröna rekreativstråk och siktlinjer över vattnet.
- Västerås stadshus med strama stenfasader och karaktäristiskt klocktorn

Värden och känslighet

Miljön har ett högt kulturhistoriskt värde som del i den historiska stadskärnan och det medeltida Västerås (riksintresse). Den småskaliga strukturen är redan påverkad av ett modernistiskt landmärke på håll i form av stadshustornet. Vyn är särskilt känslig för:

- Objekt/strukturer som bryter mot historiska köpstadsens småskaliga skala och karaktär
- Objekt / strukturer som skapar visuella och funktionella barriärer i upplevelsen och avläsbarheten av köpstaden.

Konsekvenser och påverkan

Det föreslagna höghuset är väl synligt i denna vy. Vasatornets stora och dominanta volym innebär en stor negativ konsekvens för upplevelsen av Bondtorgets medeltida småskaliga bebyggelsemiljö i denna vy. Den negativa konsekvensen gäller även stadshusets klocktorn som den planerade volymen lägger sig alltför nära inpå. Den negativa påverkan kan förvärras av belysning under mörka årstiden.

Samlad bedömning

De stora negativa konsekvenserna i denna vy innebär sammantaget stor risk för negativ påverkan på riksintressets kärnvärden. Stadshustornet är ett av Västerås mest symboliska landmärken och en del av riksintresset. Bondtorget är en central del i det medeltida Västerås riksintresse.

KONSEKVENSBEDÖMNING

6. vy från Apotekarebron (årummet)

Uttryck för riksintressets kärnvärden i vyn

I denna vy ges en överblick över årummet längs Svartån. Här syns Stadshustornet som landmärke på håll. Bedömningskriterier att särskilt beakta i denna vy:

- Området längs Svartån och vid Bondtorget med bevarad småskalig stadsbebyggelse samt gröna rekreativstråk och siktlinjer över vattnet
- Västerås stadshus med strama stenfasader och karaktäristiskt klocktorn

Värden och känslighet

Vyn är av högt kulturhistoriskt värde (riksintresse), den kulturhistoriska småskaliga miljön längs Svartån innebär sammantaget en hög grad av känslighet för tillägg av nybebyggelse som bryter mot den enhetliga karaktären längs Svartån. Vyn är särskilt känslig för:

- Objekt/strukturer som bryter mot stadsmiljöns skala eller skapar visuella och funktionella barriärer
- Objekt och strukturer som hindrar upplevelsen av Västerås historiska småskaliga stadsbebyggelse och identitet både längs Svartån och i utblickar från stadsrum.

FÖRSLAGET

Konsekvenser och påverkan

Den föreslagna bebyggelsen innebär flera negativa konsekvenser i denna vy. Upplevelsen av det historiska årummet längs med Svartån påverkas negativt av den dominanta och höga byggnaden. Det föreslagna höghuset hindrar upplevelsen av stadshustornet vilket är ett av Västerås mest symboliska landmärken och en del av Västerås identitet.

Samlad bedömning

Stor risk för negativ påverkan av riskintresset. Upplevelsen av Västerås småskaliga och välbevarade stadsbebyggelse från medeltiden förminskas av den föreslagna höga och dominanta bebyggelsen. Ett av stadens mest symbolladdade landmärken utmanas påtagligt.

KONSEKVENSBEDÖMNING

7. vy från stadsparken

Uttryck för riksintressets kärnvärden i vyn

Vyn är tagen ifrån Stadsparken mot sydost. Här syns Fiskartorget omgivet av Västerås stadshus och Rådhuset i Vasaparken samt årummet längs Svartån. Stadshusets lågdel samspelar i höjd med rådhusets tvåvåningsvolym. Fiskartorget är del i det medeltida Västerås. Bedömningskriterier att särskilt beakta i denna vy:

- Västerås stadshus med strama stenfasader och karaktäristiskt klocktorn.
- Området längs Svartån och vid Bondtorget med bevarad småskalig stadsbebyggelse samt gröna rekreationsstråk och siktlinjer över vattnet.
- Slottet med parker.

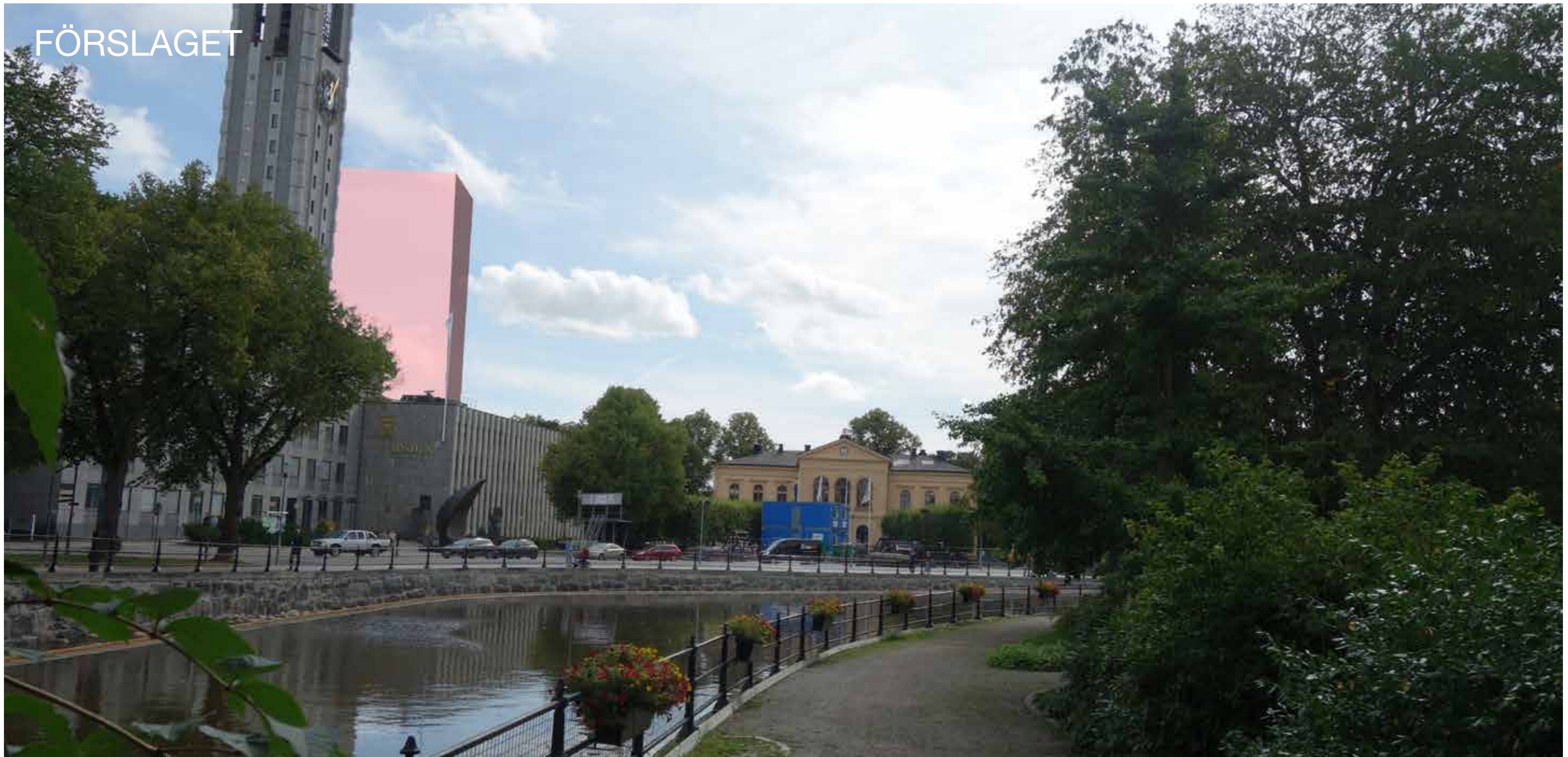
Värden och känslighet

Miljön har ett högt kulturhistoriskt värde med flera uttryck av riksintresset samlade på en plats. Detta är även en viktig vy av Stadshuset där detta tronar upp sig mot det öppna årummet och utgör ett symboliskt maktmärke i staden.

Vyn är särskilt känslig för:

- Objekt/strukturer som bryter mot både den historiska och den moderna stadens skala och karaktär
- Objekt / strukturer som skapar visuella och funktionella barriärer

FÖRSLAGET

Konsekvenser och påverkan

Den föreslagna bebyggelsen innebär flera negativa konsekvenser i denna vy. Det föreslagna Vasatornet dominerar i siktlinjer och upplevelser längs det riksintressanta Svartåns årum som är central i den historiska stadskärnan. Vasatornet konkurrerar med det ikoniska Stadshuset och dess klocktorn som är ett symboliskt och historiskt landmärke för Västerås.

Samlad bedömning

De bedömda stora negativa konsekvenserna innebär sammantaget stor risk för negativ påverkan på riksintresset i denna vy. Här påverkas Stadshuset, miljön längs Svartån samt Stadsparken i en och samma vy.

KONSEKVENSBEDÖMNING

8. vy från stadshusets portal söderut

Uttryck för riksintressets kärnvärden i vyn

Vyn är ifrån ett välantvänt stråk där Stadshuset utgör en port in till Vasaparken. Här bildar Stadshusets två flyglar ett stramt stadsrum i mötet med den grönskande parken. Detta stadsrum är ett tydligt avtryck ifrån både det sena 1800-talets och modernismens stadsutvecklingsera.

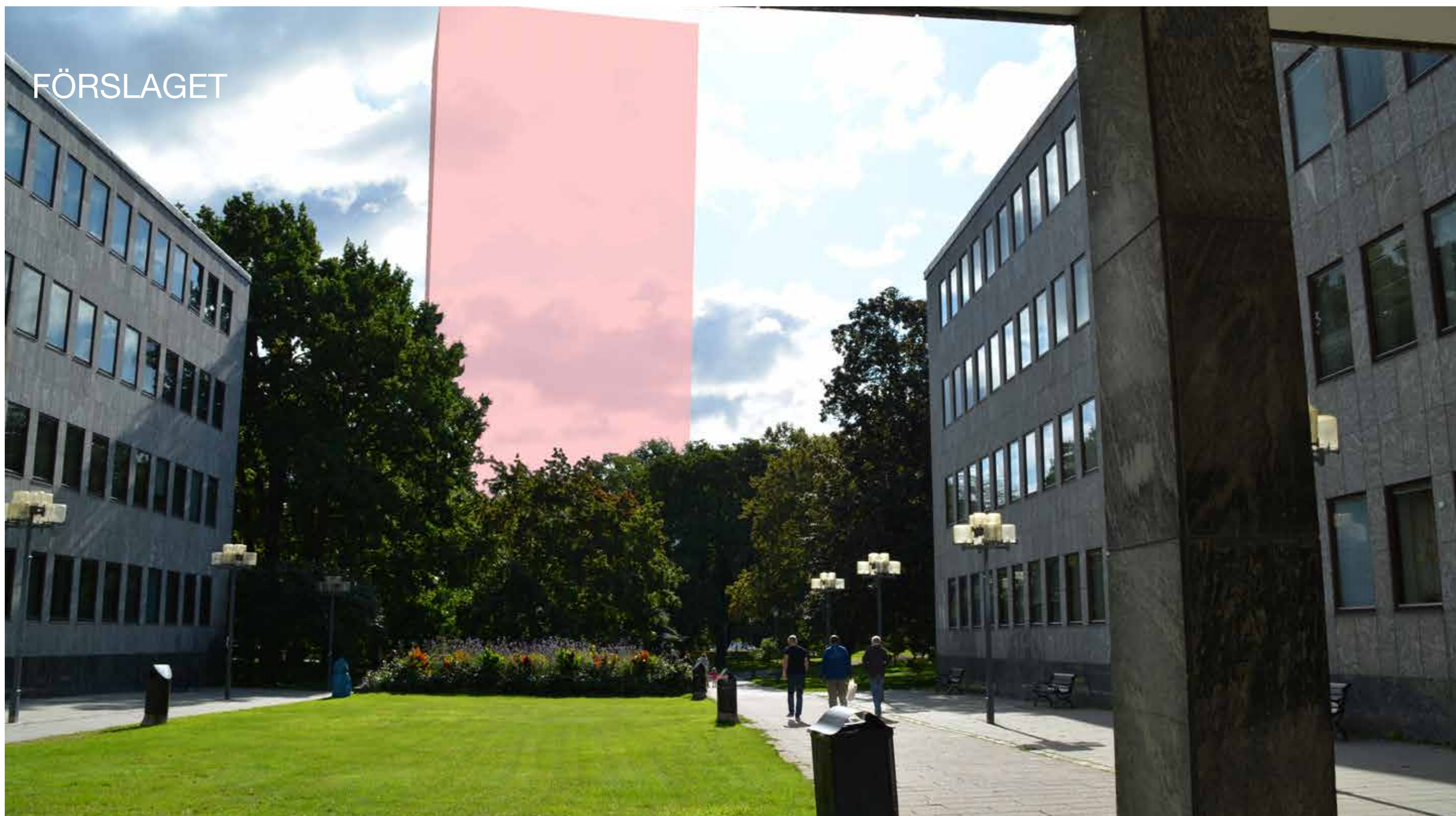
Bedömningskriterier att särskilt beakta i denna vy:

- Vasaparken (Slottet med omgivande parker)
- Centrumområde med enhetlig modernistisk bebyggelse från 1950-1970 talen, torgbildningar, offentliga och kontorsbyggnader för folkliv och kulturarenor
- Västerås stadshus med strama stenfasader och karaktäristiskt klocktorn

Värden och känslighet

Miljön har ett högt kulturhistoriskt värde (riksintresse), Vasaparken är ett centralt element i den historiska stadsstrukturen, från slottspark till en medvetet format park enligt engelska parkens ideal. Vyn är särskilt känslig för:

- Objekt/strukturer som bryter mot stads- och parkrummets skala och karaktär eller skapar visuella och funktionella barriärer
- Objekt och strukturer som hindrar upplevelsen av den engelska parken

FÖRSLAGET

Konsekvenser och påverkan

Det föreslagna Vasatornet innebär stora negativa konsekvenser genom att förta upplevelsen av Vasaparken, dess medvetet utformade miljön med karaktären av den engelska parkens ideal av medvetet utformade utblickar och rum. Höghuset blir centralt i blickpunkten i det för staden viktiga stråket. Ytterligare negativa konsekvenser i denna vy är stadsrummets skalförskjutning i höjd samt dominansen över stadshusflyglarna.

Samlad bedömning

I denna vy innebär det föreslagna Vasatornet ett flertal olika negativa konsekvenser på riksintressets kärnvärden som sammantaget innebär stor negativ påverkan.

KONSEKVENSBEDÖMNING

9. vy längs Kopparbergsvägen från norr

Uttryck för riksintressets kärnvärden i vyn

Vyn är fotograferad ifrån korsningen Stora gatan / Kopparbergsvägen. Här syns ASEAs fd huvudkontor och äldre industribebyggelse. Vyn upptas till stor del av torg- och vägyta men även av de relativt storskaliga byggnader som utgör stadsrummets väggar i ett storskaligt, modernistiskt stadsrum. Bedömningskriterier att särskilt beakta i denna vy:

- Centrumområde med enhetlig modernistisk bebyggelse från 1950-1970-talen, torgbildningar, offentliga och kontorsbyggnader för folkliv och kulturarenor.
- ASEAs huvudkontor i nationalromantisk tegelarkitektur och höga klocktorn som utgör ett landmärke för staden.

Värden och känslighet

Miljön har ett högt kulturhistoriskt värde (riksintresse) då den utgör hjärtat i Västerås modernistiska stadskärna. Samtidigt så är miljön starkt präglad av storskaliga volymer vilket gör den mindre känslig för dito tillägg så länge de inte bryter upp det befintliga sammanhanget. Vyn är särskilt känslig för:

- Objekt/strukturer som bryter mot den moderna stadens skala och karaktär
- Objekt / strukturer som skapar visuella och funktionella barriärer i det modernistiska stadsrummet

FÖRSLAGET

Konsekvenser och påverkan

Det föreslagna Vasatornet är synligt i denna vy men upplevs inte som utmanande eller dominerande utan inordnar sig väl med befintliga storskaliga byggnadsvolymmer. Den föreslagna bebyggelsen innebär inga negativa konsekvenser för riksintresse eller övriga kulturmiljövärden i denna vy.

Samlad bedömning

Ingen nämnvärd påverkan på riksintressets kärnvärden i denna vy förutsatt en gestaltning som samspelar med den riksintressanta modernismens arkitektoniska uttryck.

KONSEKVENSBEDÖMNING

Kumulativ påverkan av närliggande projekt

PÅVERKAN AV NÄRLIGGANDE PROJEKT

Planerad stadsutveckling i de omgivande områdena Ängsgärdet och Kopparlunden har studerats i 3D modell i verktyget Cityplanner Online. Stadens siluett har analyserats i vyer över stadskärnan från Djäkneberget och Mälaren avseende ytterligare påverkan på riksintresse och övriga kulturmiljöer, sammantaget med planerna för resecentrum.

Området Kopparlunden, öster om Centrum invid E18 och Järnvägen ska vidareutvecklas till en stadsdel med såväl bostäder som arbetsplatser och kulturlokaler. Planprogrammet anger att 1000-1500 bostäder kan uppföras i området vilket är en relativt hög grad av exploatering. I den norra delen (DP norr) planeras en höghusbyggnad i 24 våningar, samt två högre hus i 17 våningar och ett hus i 13 våningar. Även planprogrammet för Ängsgärdet skapar förutsättning för att inleda omvandlingen av området till huvudsakligen ett bostadsområde. Det finns intentioner om att uppföra cirka 550 bostäder i området. En av detaljplanerna inom Ängsgärdet, Sägklingen medger ett bostadshus i tjugo våningar och ett hus i 14 våningar.

Det föreligger en stor risk att planerad byggnation av höga hus på Ängsgärdet, Kopparlunden och inom resecentrum tillsammans kommer att förändra Västerås stadssiluett påtagligt i vyer från Mälaren och Djäkneberget. Bedömning görs att de planerade höga byggnaderna i områden Ängsgärdet och Kopparlunden, sammantaget med planerna för resecentrum, riskerar att innebära ytterligare negativ påverkan på riksintressets kärnvärden.

Bygglovsillustration Pilgatan, Kungsängen. Tovatt architects & planners

Illustrationskarta Kungsängen. Tovatt architects & planner

Visualisering (ovan) och illustrationskarta för Kopparlunden. FOJAB

Vy i Cityplanner Online från Mälaren

Vy i Cityplanner Online från Djäkneberget

SLUTSATSER

samlad påverkansbedömning

PÅVERKAN PÅ RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRDEN VÄSTERÅS STAD

Stadskärna av högt kulturhistoriskt värde

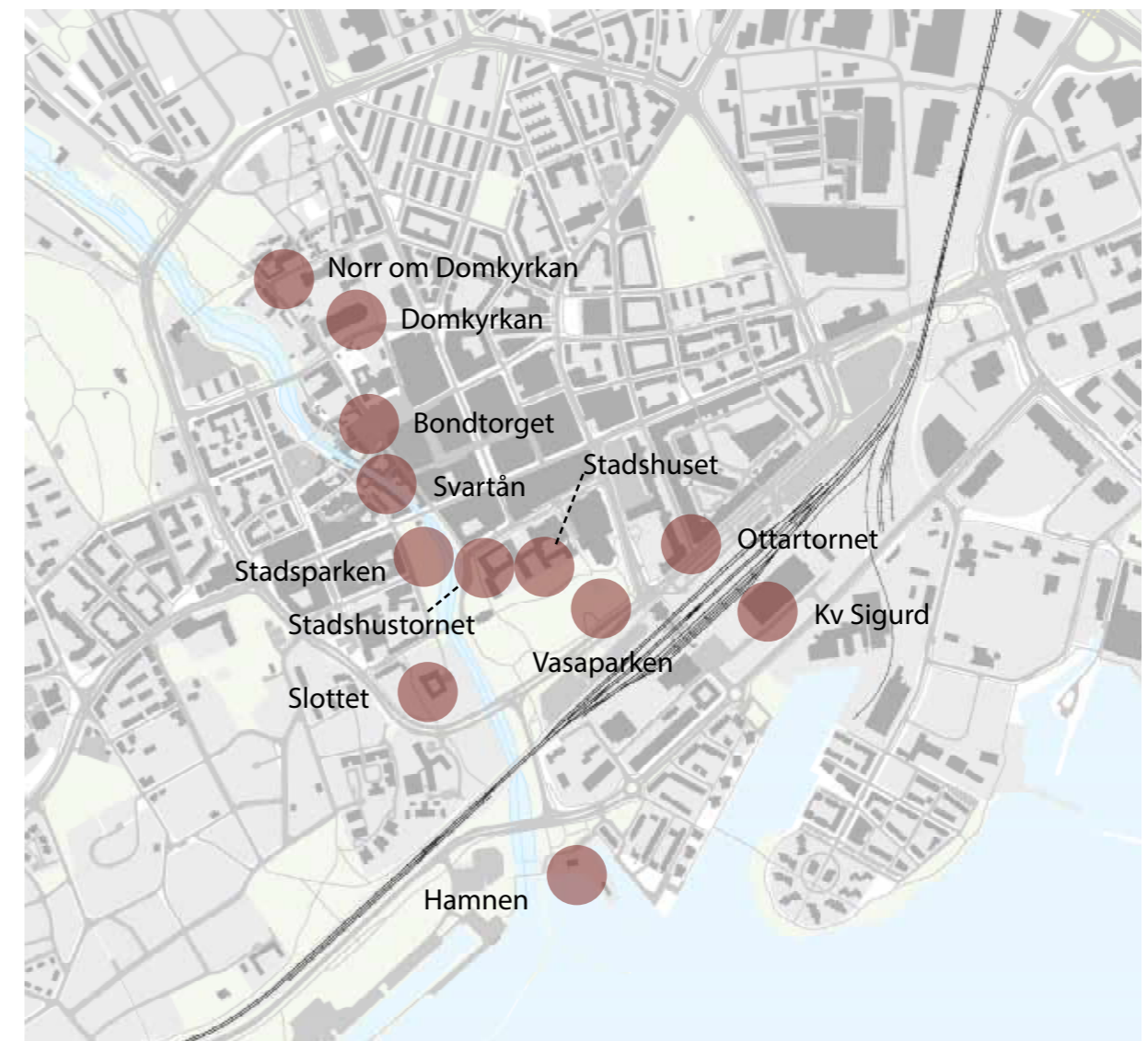
Västerås utmärker sig nationellt genom sin anrika historia: staden blev stad redan på 1100-talet. Med sitt strategiska läge vid Svartån och Mälaren har staden utvecklats successivt genom århundradena. Det byggda kulturarvet - stadens bebyggelse, planstruktur och parker - visar på Västerås utveckling och expansion, en utveckling som även representerar viktiga skeden i landets historia. Kombinationen av olika tidsepokers och verksamheters avtryck har skapat en varierad och unik stad med tydliga årsringar och historiebärande inslag från olika tider.

Västerås stadskärnan inom Ringvägen samt del av Östra hamnen, som angränsar till den föreslagna bebyggelsen inom den aktuella detaljplanen, är ett område av riksintresse för kulturmiljövården. Riksintressets teman och värdekärnor är avläsbara och upplevbara genom fysiska uttryck i stadskärnans olika delar och i samverkan med varandra i stadsbilden som helhet. Västerås är en stad med tydliga tidslager - kontrasterna är stora: småskaliga och intima miljöer av äldre köpstadskaraktär längs Svartån och i området Kyrkbacken intill storskaliga och modernistiska stadsrum mitt i kärnan av city. En välbevarad del av den historiska stadskärnan med medeltida ursprung ligger som en samlad miljö i ett stråk längs Svartån. I denna del av staden finns småskaliga stadsrum och parkmiljöer som präglas av den äldre bebyggelsens småskalighet och höga kvalitet i material, detaljer, patina och hantverksmässigt byggande. Ett annat viktigt och riksintressant tidslager: stadens modernistiska miljöer var tidiga och stilbildande för sin tid, är påkostade samt uppvisar en ovanligt hög arkitektonisk kvalitet i utförandet. Stadskärnan inom Ringvägen är som en koncentrerad och pedagogisk provkarta över svensk stadsbyggnadskonst från medeltiden via renässansen rutnätsstad till rekordåren, där samtliga epoker kan upplevas på behändigt promenadavstånd. Sammantaget är hela utredningsområdet av högt kulturhistoriskt värde sett i både lokal, regional och nationell kontext.

Påverkan av förslaget som helhet

Det aktuella förslaget innebär hög risk för negativ påverkan på riksintressets kärnvärden

Den samlade bedömningen är att det aktuella förslaget innebär hög risk för negativ påverkan på riksintressets kärnvärden. Det planerade projektets riskerar att på olika sätt påverka de flesta av riksintressets värdekärnor och uttryck. Risken för negativ påverkan består framför allt i Vasatornets placering och volym (bredd och höjd). Det är tydligt att tornet skulle innebära en storleksmässiga dominans i stadsbilden: i vyer i strategiska stadsrum och från utsiktsplatser samt i stadens siluett. Vasatornet riskerar att utgöra en påtaglig negativ inverkan på rådande historiska och riksintressant landmärkens roll i staden: Domkyrkotornet, Stadshustornet och Ottartornet. Den största påverkan på riksintresset sker i

Den identifierade risken för negativ påverkan på riksintresse och kulturmiljö / stadsbild är dels samlad inom det stråk längs Svartån som utgör den äldsta delen av den historiska stadskärnan och dels i området Stadshuset-Vasaparken, Mimerkvarteret/Ottartornet samt industribebyggelse i kvarteret Sigurd. Därutöver har risk för negativ påverkan på riksintressets kärnvärden identifierats till stadens siluett sedd ifrån Djäkneberget och Mälaren.

vyer på håll, där man betraktar stadens siluett samt i vyerna från stadsrum i den historiska stadskärnan inom stråket längs Svartån. Gemensamt för dessa vyer är att riksintressets kärnvärden här kommer till uttryck i samspel med varandra och att det därmed är flera olika aspekter av riksintresset som utsätts för negativa konsekvenser och påverkan samtidigt. I vyerna från Djäkneberget och Mälaren sker påverkan dessutom av flera byggnader samtidigt. Sammantaget innebär det aktuella förslaget en hög risk för negativ påverkan på riksintressets kärnvärden.

Möjligheter till positiv påverkan

Förslaget innehåller genom byggnaden för själva resecentrum möjligheter till positiv påverkan på riksintresse och övriga kulturmiljövärden genom att denna kopplar ihop den historiska stadskärnan med hamnen. På så vis kopplas kulturmiljöer i stadens olika delar samman och blir mer tillgängliga och avläsbara.

En upprepad negativ påverkan i vyer längs stadskärnans viktigaste historiska stråk

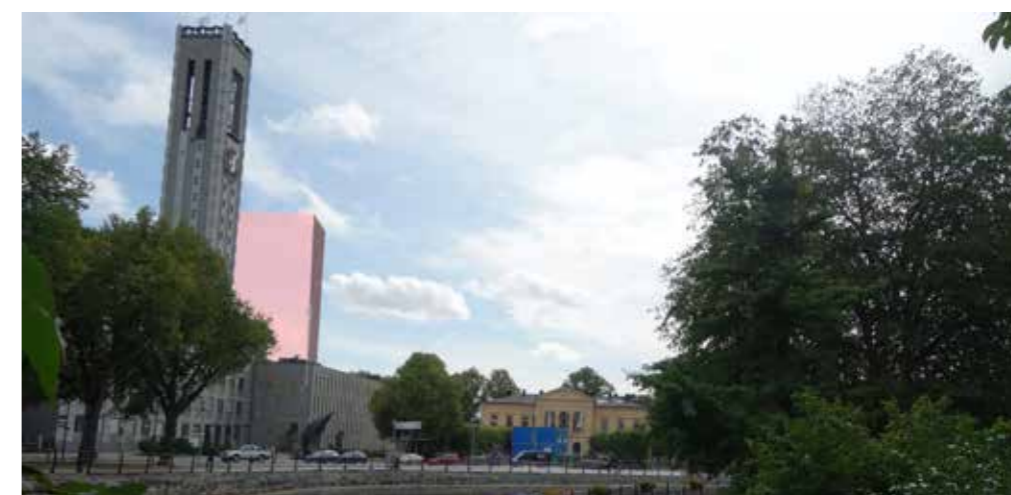
De analyserade vyerna visar att föreslagna Vasatornets placering samt dess höjd och bredd innebär en upprepad negativ påverkan i vyer då man rör sig från norr till söder längs stadens viktigaste historiska stråk: Kyrkbacken - Domkyrkan - Bondtorget - Svartån - Stadsparken - Hamnen. I så gott som samtliga av dessa vyer syns Vasatornet på håll och tillför en helt ny skala i Västerås äldsta, medeltida, och småskaliga stadsrum. Detta sker i kontrast till en småskalig stadsbild med en hög grad av detaljering som kan upplevas på nära håll. Vyerna visar tydligt att den föreslagna nya volymen, genomgående längs stråket, förtar upplevelsen av de intima och stämningsfulla historiska miljöerna. Sammantaget innebär detta hög risk för påtaglig skada på riksintressets kärnvärden.

Markant brott mot den historiska stadskärnans grammatik för landmärken

Det föreslagna Vasatornet har sin placering inom den riksintressanta historiska stadskärnan och i vyer på håll utgör tornet en påtaglig inverkan på denna. Staden har en tydlig grammatik för landmärken som tar sig uttryck genom höga, slanka torn som sticker upp över en samlad, låg stadskropp. Samtliga av dessa landmärken representerar offentliga och samhällsuppbyggande funktioner som under olika epoker har haft stor betydelse för stadens utveckling: Domkyrkan, företaget ASEA och Stadshuset - var och en viktiga delar i riksintresset som gör stadens historiska utveckling tydlig avläsbar. Det föreslagna Vasatornet har sin placering inom området för denna tydliga landmärkes-grammatik men bryter helt emot den genom sin höga och breda volym. Genom att störa denna tydliga ordning skulle Vasatornet försvåra avläsbarheten och förtä upplevelsen av riksintresset vilket innebär hög risk för påtaglig skada på riksintressets kärnvärden.

Utmanar och dominerar över historiska landmärken och stadsrum

Utöver den ovan nämnda samlade påverkan så utmanar och förtar det föreslagna Vasatornet stadens

Bilderna visar risken för upprepade negativa konsekvenser i vyer längs stadens viktigaste historiska stråk.

SLUTSATSER

samlad påverkansbedömning

landmärken och stadsrum var för sig i olika strategiska vyer. Exempel på detta är vyn från Stadshuset över Vasaparken samt vyn mot slottet från Södra Ringvägen där det föreslagna Vasatornet innebär en kraftig skalförskjutning i höjd inom respektavståndet för dessa kulturhistoriskt värdefulla byggnaders arkitektoniska integritet.

Risk för viss negativ påverkan på Vasaparken

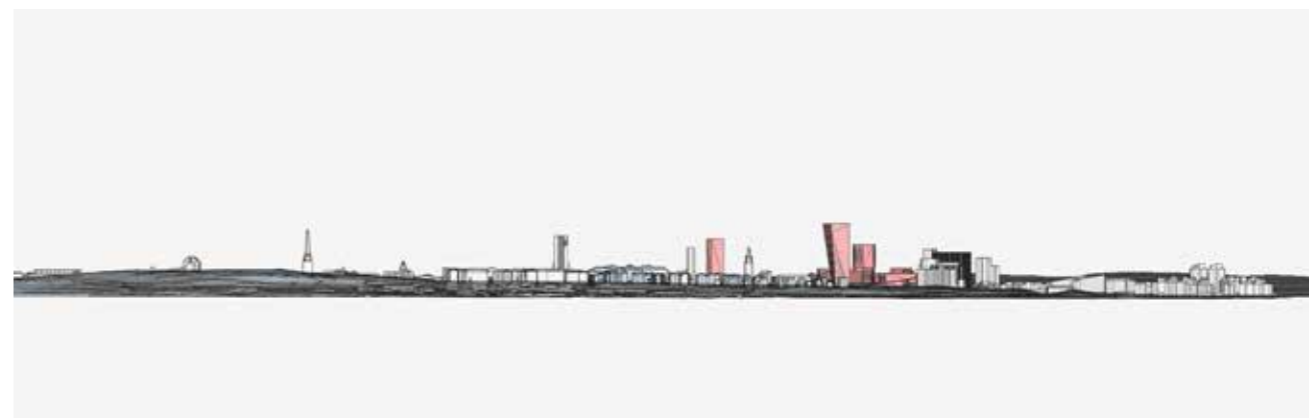
Södra Ringvägen separerar parken från det planerade resecentrumet. Vägen utgör delvis en barriär men också en välgörande distans till den framtida bebyggelsen. Den engelska parken ideal med siktlinjer kan på så vis förbättras genom vägens obebyggda zon. Samtidigt bör nämnas att parken upp vuxna träd inte medger särskilt långa siktlinjer utan snarare förstärker de inre parkrummens gräsytor. Dessa öppna gläntor med trädens rejäla och låga kronor är en värdefull rekreativ kvalitet i parken som utnyttjas för social samvaro. Det befintliga gång- och cykelflödet mellan stadshuset och resecentrum är redan idag intensivt och kan komma att öka med det nya resecentrum och dess utvidgade funktioner. Mälarportens ambition är att koppla samman resecentrum bättre med staden och därmed Vasaparken är lovvärd. Det finns emellertid en risk att Vasaparkens något informella grammatik av slingrande gångvägar inte helt möter skalan och utformningen i resecentrumet samt den ökade belastningen av fler förbipasserande.

Påverkan av enskilda byggnader

Vasatornet - risk för stor negativ påverkan på riksintresset

Som nämnts ovan så är Vasatornet, i den västra delen av planområdet, den del av föreslagen bebyggelse som syns tydligast i de strategiska vyer som har analyserats. Vasatornet syns i stadssiluetten samt i närliggande miljöer (Vasaparken) och långa siktlinjer i exakt den riktningen genom staden (Svartån). Det är tydligt att byggnadskroppens storlek och proportioner är problematisk i relation till befintlig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i dessa vyer. Vasatornet upplevs som storleksmässigt dominerande i relation till både befintliga stadsrum och byggnader. Den i relation till övriga byggnader påtagligt mycket större volymen förtar upplevelsen av stadssiluett och utmanar viktiga historiska landmärken genom sin dominans. Mest kritiskt blir detta i vyer norrifrån/inifrån stadskärnan då Vasatornet i dessa vyer vänder bredsida till, tex i vyer från Stadshuset över Vasaparken samt vy från Apotekarbron. En liknande effekt uppstår även i en vy över staden från Djäkneberget. Samtliga av dessa vyer är ikoniska vyer - så kallade vykortsvyer - över Västerås.

Solstudier av Vasatornet visar att parken delvis skuggas, framförallt under förmiddagen. Parkens rejäla trädkronor kommer dock att skugga stora delar av marken ändå. Något att beakta angående parkens träd är vinteraspekten. Under perioden då träden är utan löv kommer den omgivande bebyggelsen att framträda väsentligt. Det är viktigt att tänka på hur ljuset av, i synnerhet Vasatornet, påverkar intrycket av parken.

I en modellvisualisering från Mälaren ges en tydlig bild av det föreslagna projektets byggnadsvolymer i relation till befintlig bebyggelse i Västerås stadskärna.

Resecentrum - risk för negativ påverkan på riksintresset

Resecentrum kan innebära risk för negativ påverkan på riksintresset genom kopplingarna in i Vasaparken beroende av hur dessa kommer att belasta den historiska och nuvarande intima och lugna parkrum. Resecentrumet bedöms därutöver innebära positiva konsekvenser för kulturmiljön genom att återge stadens sina kopplingar mellan stadskärnan och hamnen samt Mälaren.

Östermalmsterrassen - risk för negativ påverkan på kulturmiljö

En hög byggnad, nitton våningar, på den så kallade Östermalmsterrassen innebär risk för negativ påverkan på stadssiluetten genom sin närhet till Skrapan i vyn från Djäkneberget. Skrapan är inte del i riksintresset Västerås stad men ingår ändå i grammatiken för landmärken, vilken Östermalmsterrassens torn bryter mot i denna vy.

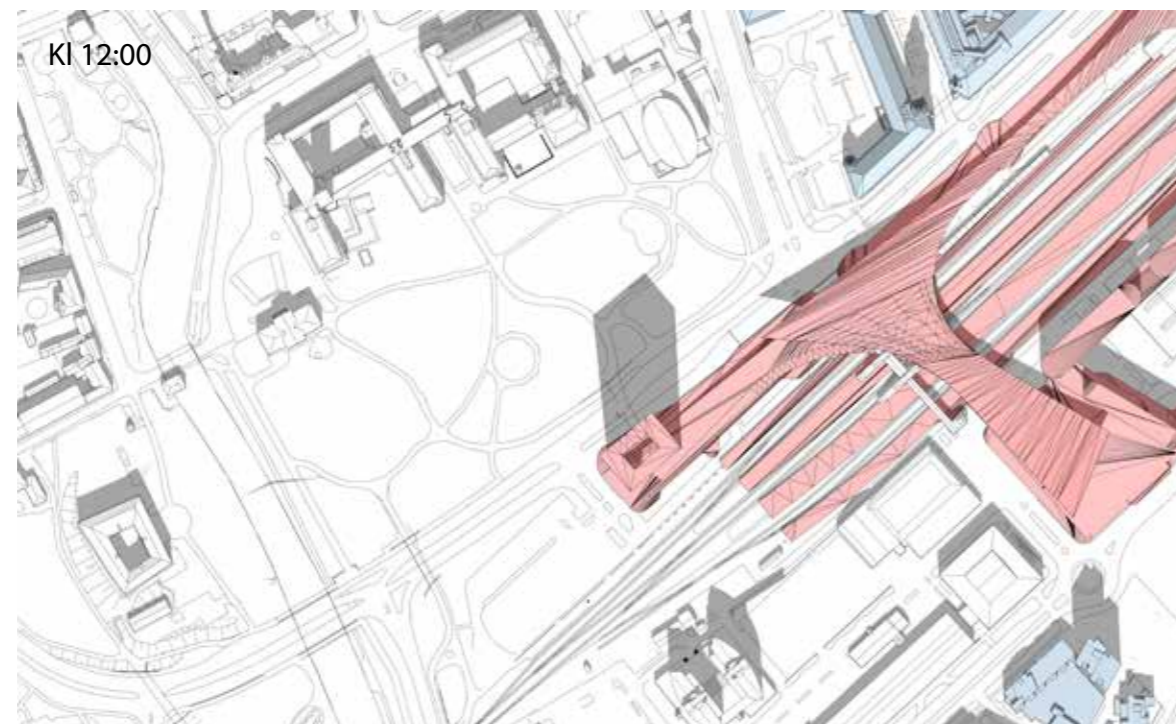
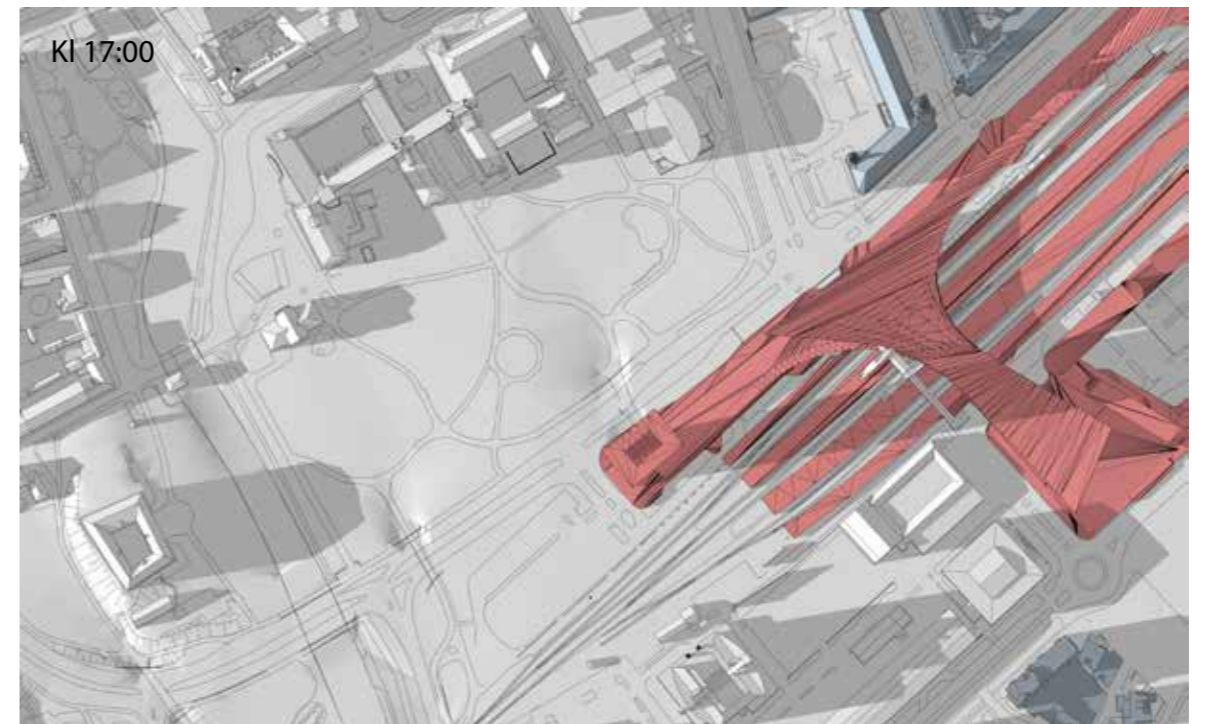
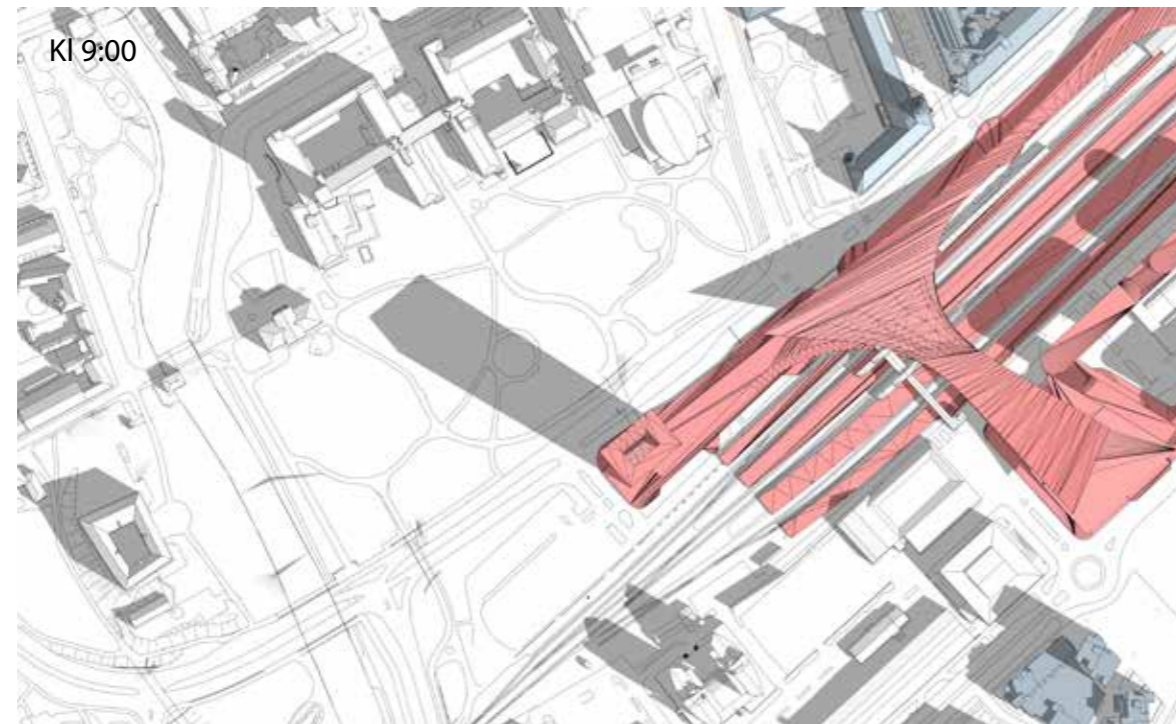
Kvarteret Sigurd - risk för negativ påverkan på riksintresse och kulturmiljö

En tjugo våningar hög byggnad i kvarteret Sigurd bedöms innebära negativ påverkan på Ottartornet genom sin direkta närhet till detta i stadssiluetten i vyn från Djäkneberget. Det föreslagna höghuset i kvarteret Sigurd bryter mot den historiska stadskärnans grammatik för landmärken i denna vy. Därutöver innebär den föreslagna exploateringen i Sigurdkvarteret risk för negativ påverkan kulturmiljövärden utanför område av riksintresse genom rivning av kulturhistoriskt värdefull industribebyggelse.

Ytterligare påverkan genom andra aktuella planprojekt

Det föreligger en stor risk att planerad byggnation av höga hus på Ängsgärdet, Kopparlunden och inom resecentrum tillsammans kommer att förändra Västerås stadssiluett påtagligt i vyer från Mälaren och Djäkneberget. Bedömning görs att de planerade höga byggnaderna i områden Ängsgärdet och Kopparlunden, sammantaget med planerna för resecentrum, riskerar att innebära ytterligare negativ påverkan på riksintressets kärnvärden.

Bilderna visar Vasatornets skuggning av Vasaparken på våren.

SLUTSATSER

rekommendationer inför fortsatt arbete

Förslag på åtgärder

Det aktuella förslaget för nytt resecentrum innehåller förutsättningar för att kunna bidra positivt till Västerås stadsutveckling och att i vissa avseenden stärka stadens kulturmiljöer genom att koppla samman dem över befintliga barriärer som skiljer den historiska stadskärnan från hamnen. Dessvärre så innehåller förslaget även delar som utgör en risk för påtaglig skada på riksintresse och övriga kulturmiljövärden. De delar av förslaget som utgör risk för skada behöver bearbetas i det fortsatta arbetet med detaljplanen. Åtgärderna handlar om att mildra dels den samlade påverkan av samtliga i förslaget ingående höga byggnader: Vasatornet, Östermalmsterrassen och kv Sigurd, och dels enskilda höga byggnaders påverkan på enskilda miljöer: Vasatornet och kv Sigurd.

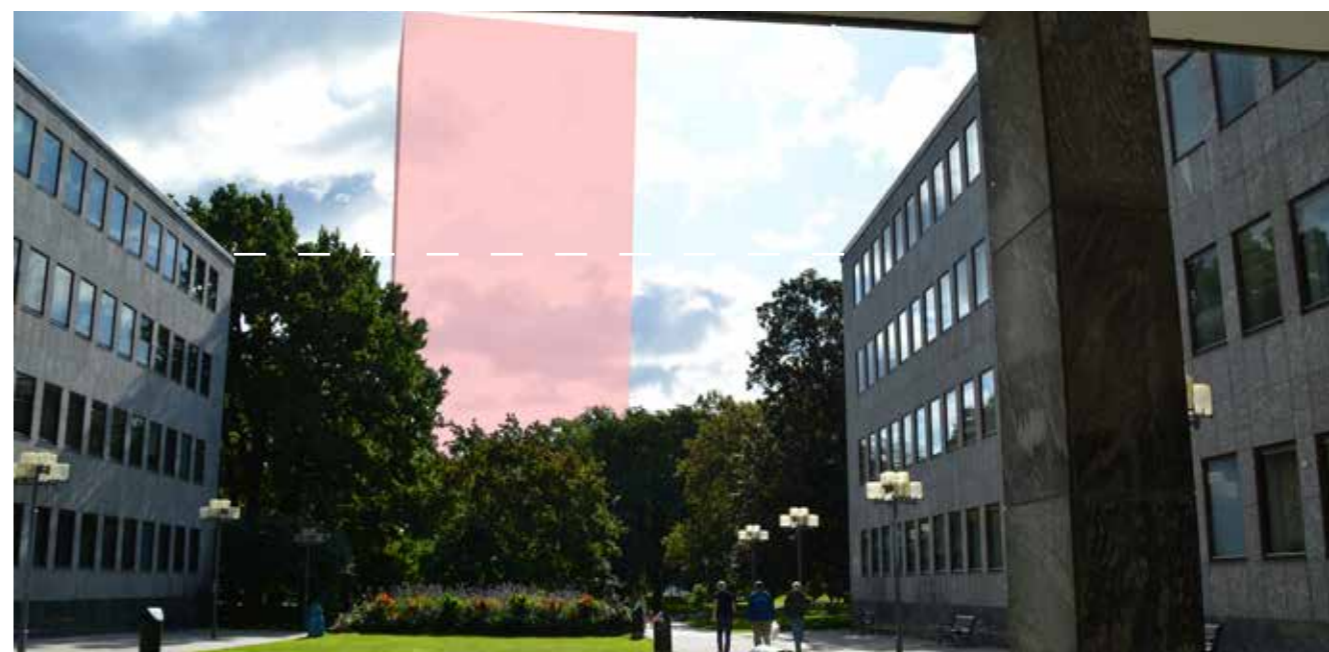
Åtgärder för att mildra den samlade påverkan

Det aktuella förslagets största samlade påverkan på riksintresset sker i vyer på håll, där man betraktar stadens siluett i vyer från Djäkneberget respektive Mälaren. Gemensamt för dessa vyer är att riksintressets kärnvärden här kommer till uttryck i samspel med varandra och att det därmed är flera olika aspekter av riksintresset som utsätts för negativa konsekvenser och påverkan samlad och av flera byggnader samtidigt. Placering och utformning av de föreslagna och i siluetten synliga höghusen: Vasatornet, Östermalmsterrassen och kvarteret Sigurd, behöver studeras i förhållande till grammatiken för Västerås stadssiluett och med respekt för befintliga landmärken som enskilda uppstickande torn. Det kan handla om justering av allt ifrån placering till riktning och form. Risk finns nu att det istället blir en upplevelse av höghuskuster, vilket försvårar den historiska avläsbarheten i stadssiluetten.

Åtgärder för att mildra enskilda byggnaders påverkan

Vasatornet, med placering i den västra delen av planområdet, syftar till att utgöra ett nytt landmärke som visar på läget för det planerade nya resecentrumet. En för riksintresset och kulturmiljön avgörande företeelse kopplad till förslaget för Vasatornet är att en hög byggnad placerad i det aktuella läget innebär att man tillskapas en fond och uppstickande volym i olika miljöer längs stadens viktigaste historiska stråk. Denna företeelse ställer krav på extrem aktsamhet om de befintliga värden och uttryck för riksintresset som finns i detta stråk. I det fortsatta planarbetet bör i första hand en mer lämplig placering för Vasatornet studeras. Alternativt att dess riktning och / eller proportioner bearbetas i sin helhet. Inte bara höjden utan även bredden behöver minskas. Det samma gäller i mötet med Stadshuset, Stadshustornet samt Slottet.

Höghuset i kvarteret Sigurd behöver åtgärdas i relation till Ottartornet. Att uppförandet av silon på sin tid redan har inneburit en utmaning av Ottartornets status som landmärke i stadssiluetten motiverar inte att ytterligare höga byggnader ställs så nära inpå ett historiskt landmärke med en utmanande höjd. Byggnadshöjden på den föreslagna byggnaden bör relateras till tornets takfot.

Ett nytt landmärke behöver respektera stadens befintliga riksintressanta siluett samt stadsrum. För det aktuella projektet handlar det om justering av höjd och bredd. I illustrationerna ovan visar de vita strecken en lämplig höjd av respekt för befintlig bebyggelse.

Nya landmärken i Västerås

Västerås har en stark historisk tradition av landmärken som sträcker sig tillbaka till biskopssätet, och som i en kontinuerlig utveckling genom historien har följt en tydlig grammatik för landmärken med smala uppstickande torn som representerar viktiga historiska utvecklingskedan. Placering och utformning av nya landmärken i en sådan kontext behöver studeras ingående i förhållande staden som helhet: landskapstopografin med en sluttning ner mot Mälaren, historiska och riksintressanta stadsrum och parker, enskilda byggnader, strategiska vyer samt befintliga landmärken.

Att tillföra nya landmärken i Västerås som en symbol för vår tid, där kommunikation och resande är en viktig samhällsfunktion, är som princip inte oförenligt med riksintresset Västerås stad men kräver ett mycket medvetet och respektfullt förhållningssätt till befintliga kulturmiljövärden. Det handlar om att studera och motivera det nya tillägget i relation till stadens befintliga värden i olika skalnivåer. Lyckas man med detta så undviker man inte bara skada på riksintresse och kulturmiljöer utan ett nytt landmarke kan även bli ett positivt tillskott som stärker stadens karaktär och identitet i samspel med riksintresset. Möjligheter att ta ut svängarna något för nya landmärken kan finnas i den framväxande nya staden i hamnen med sin typografi av breda höga volymer i samspel med de historiska hamnmiljöernas storskaliga strukturer.

Brf Silon (2008) i Klippan, Göteborg - ett exempel på ett nytt landmarke som både sticker ut och samtidigt anpassar sig till omkringliggande äldre och småskalig bebyggelse i en miljö med äldre, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Silon är ritad av Wingårdhs Arkitekter

Landmärken måste inte nödvändigtvis bryta mot höjdsalan för att bli ett blickfång. Porsgrunn Maritime Museum i Norge, ritat av arkitektkontoret COBE.

Schematisk bild som visar hur ett potentiellt nytt landmarke i Västerås har olika förutsättningar att samspela med sin kontext i olika delar av staden. Bebyggelsetypologierna skiljer sig åt mellan hamnen och den riksintressanta historiska stadskärnan.

KUNSKAPSGRUND

Arbetet i denna rapport bygger på två kunskapsgränar; profession och vetenskap. Dessa är grundade i praktisk och teoretisk kunskap om tillämpningen av bestämmelser, råd och riktlinjer i lagstiftning och myndighetsdokument.

Genom en lång samlad erfarenhet av värdeanalyser i form av fördjupade riksintressebeskrivningar samt påverkansbedömningar i Sverige och internationellt samt utvärderingar av förändringar; projekt och planer och deras konsekvenser på kulturmiljön genom miljökonsekvensbeskrivningar och särskilda kulturmiljökonsekvensbedömningar. Arbetet med dessa uppdrag har gett en bred erfarenhet av ett urval metoder i olika situationer och bidragit till en värdefull kunskapsuppbyggnad.

Den vetenskapliga erfarenheten är grundad i konstvetenskap, arkitekturteori samt miljöpsykologi. Konstvetenskapen ligger till grund för den tillämpade metoden för kulturhistorisk värdering (framtagen av Riksantikvarieämbetet). Mycket kortfattat beskrivet så handlar den om den byggda miljöns historiska avläsbarhet (dokumentvärden) samt upplevelsemässiga värden (estetiska kvaliteter i arkitekturen samt patina). I enkla ord; byggnader och miljöer med höga skönhets historiska värden där det är lätt att avläsa olika historiska skeden besitter ett högt kulturhistoriskt värde. Stadsbildsanalysen (genomförd med inspiration från teorier av t ex, Lynch, Jacobs, Cullen, Venturi, Gehl) är tillsammans med Riksantikvarieämbetets modell för kulturhistorisk värdering till hjälp för att analysera den historiska avläsbarheten och de upplevelsemässiga värdena i miljön.

Det finns så klart stora inslag av subjektivitet i begreppet upplevelsemässiga värden och där kommer forskning inom miljöpsykologin till hjälp. Vetenskapliga studier visar på vilka kvaliteter i den byggda miljön som människor mår bra av och upplever som mer estetiskt tilltalande än andra. Det handlar om allt ifrån skalor och proportioner hos platser, gaturum och byggnadsvolymer, färgskalor, material och detaljering, spår av människans omsorg och arbete. Inom miljöpsykologin finns det belägg på att människor mår bra av att kunna avläsa historiska skeden - att i den fysiska miljön kunna relatera sin existens till ett längre tidsförlopp. Orienterbarhet i tid är med andra ord lika väsentligt som orienterbarhet i rum.

All förändring i ett befintligt landskap bär med sig konsekvenser för de befintliga värdena. För att få en hanterbar analys görs bedömningen i olika skalnivåer. Beroende av landskapets värdeinnehåll, dess känslighet och förändringens omfattning och kvaliteter blir konsekvenserna negativa eller positiva, i större eller mindre grad. Beroende på skalnivå och betraktelsepunkt leder konsekvenserna till olika grader av positiv eller negativ påverkan. Antingen påverkas värden i en negativ riktning, med andra ord skadas/förvanskas, eller så sker påverkan i en positiv riktning - nya värden tillförs, befintliga värden lyfts och stärks. När det kommer till miljöer med höga kulturhistoriska värden så går det allt som oftast ut på att inte skapa tillägg som försvårar läsbarheten av de historiska skedena eller som bryter sönder

befintliga sammanhang eller strukturer, historiska och/eller estetiska. karaktärsdrag och kvaliteter som gör en plats säregen. De riksintressanta områdena ska kunna utvecklas, men inte på bekostnad av de oersättliga värden som finns i dessa miljöer och gör dem unika.

En kulturmiljökonsekvensbeskrivning har flera funktioner; den är ett verktyg för fortsatt planering, ett beslutsunderlag för väl grundade beslut genom att den klargör både positiva och negativa samt kumulativa påverkan. Vilka förändringar som kan ske utan att de grundläggande värdena skadas påtagligt. En konsekvensbedömning är varken en historisk analys eller ett planförslag utan den ser på förändringens påverkan. Bedömningen grundar sig i de förslag som föreligger och speglar den detaljeringsgrad som där anges. Den tydliggör kulturhistoriska värden som bör tas tillvara som utgångspunkter för planerade förändringar.

Att ta fram en kulturarvskonsekvensbeskrivning är en process. Som i miljökonsekvensbeskrivningar (MKB) kan även behovsbedömning (screening) och avgränsning (scoping) behövas. I denna kulturmiljökonsekvensbeskrivning har det inte varit aktuellt då uppgiften är att se på det pågående plan- och projektarbetet för Västerås Resecentrum och dess påverkan på riksintresset.

VÄRDERING AV PÅVERKANS STORLEK OCH BETYDELSE

Konsekvensbeskrivningen utgår ifrån vedertagna bedömningsmodeller för miljökonsekvensbeskrivning för detaljplaner, men enbart utifrån begreppen konsekvens och påverkan. Denna bedömning har även anpassats till de riktlinjer som ICOMOS International (UNESCO:s rådgivande organ under Världsarvskonventionen) har tagit fram (ICOMOS Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage properties (2011). Det är en relativt ny metod, sedan 2011) så kallad Heritage Impact Assessments (HIA) används i världsarvssammanhang för att klargöra hur föreslagna förändringar kan påverka positivt och/ eller negativt kulturmiljön som helhet. Metoden är i korthet följande:

Steg 1: Vilka värden påverkas?

I steg 1 analyseras kulturmiljövärdet (världsarvet eller i vårt fall riksintresset) och dess materiella och immateriella uttryck/ betydelsebärare.

Steg 2: Vilka konsekvenser har förändringen?

I steg 2 definieras om förändringen innebär konsekvenser för kulturmiljön och dess omfattning. Det är viktigt att redovisa även de faktorer som inte för med sig konsekvenser.

Steg 3: Hur stor är påverkan?

I steg 3 görs en översiktlig värdering och gradering av konsekvensernas positiva och negativa påverkan. Förutom den positiva och/eller negativa påverkan ska värderingen också ta hänsyn till förändringens

- Rumsliga skala; om påverkan är begränsad eller omfattande

- Tidsmässiga skala: om påverkan är sällsynt, sporadisk, frekvent eller pågående
- Reversibilitet; om påverkan är permanent eller tillfällig, eller om den kan återställas
- Kumulativa effekter med tiden, och en sammanlagd betydelse av förändringarna

Skalan går från ingen påverkan till en mycket stor påverkan där en negativ påverkan innebär att kulturvärdet är förlorat eller helt förändrat. Förändringens betydelse är i relation i värdeskalen; en liten förändring på ett högt värde rankas högre. I Riksintresset Västerås stad är det kulturhistoriska värdet mycket högt då det är ett riksintresse för kulturmiljön. Konsekvensbedömningen tar även hänsyn till andra kulturhistoriska värden.

FÖRESLAGEN BYGGNADS POTENTIELLA PÅVERKAN PÅ RIKSINTRESSET

Konsekvensbedömningen tar sin utgångspunkt i Riksantikvarieämbetets (RAÄ's) handbok för Kulturmiljövårdens riksintressen. Handbokens Del C är en vägledning för att ta tillvara riksintressen vid planläggning och prövning. Handboken utgår från de allmänna råd kring riksintressen enligt 3:e kapitel i miljöbalken som är upprättade av Naturvårdsverket.

Riksantikvarieämbetet har i handboken utvecklat de allmänna rådets innebörd för kulturmiljövårdens riksintressen specifikt. De allmänna rådets innebörd utvecklas utifrån principer om att:

- olika områden är olika känsliga,
- olika typer av påverkan kan medföra skada och att
- mer än obetydlig skada kan utgöra påtaglig skada.

De två översta principerna har bedömts som tillämpliga för att beskriva riksintresseområdets känslighet respektive beskriva den typ av påverkan som projektet innebär. Utifrån den påverkan det föreslagna projektet medför vad gäller riksintressets olika uttryck har konsekvenserna bedömts. Bedömningarna av påverkan har gjorts utifrån detaljerad analys av kulturmiljön och föreslagna förändringen, fältbesök på platsen samt visualiseringar från en 3D-modell av det aktuella projektet.

Det är Länsstyrelsen som slutligen bedömer om en plan innebär påtaglig skada på riksintressen.

BEDÖMNINGSKRITERIER

Bedömningskriterierna för konsekvensbedömningen har tagits fram med utgångspunkt i riksintressebeskrivningen, tidigare genomförda kulturhistoriska utredningar samt en analys av den aktuella detaljplanens potentiella påverkan på stadens kärnvärden. De delar av riksintresset som

framför allt påverkas av planförslaget är (referens till karaktärisering av området inom riksintresset Västerås stad (U24) områdesindelning i Västmanlands läns museum 2019):

- Domkyrkan med och omgivande medeltida gatustrukturer. Kyrkbackens medeltida gatu- och tomtstruktur med småskaliga bebyggelsemiljöer.
- Området längs Svartån och vid Bondtorget med bevarad småskalig stadsbebyggelse samt gröna rekreativstråk och siktlinjer över vattnet.
- Slottet med parker. Vasaparken.
- Centrumområde med enhetlig modernistisk bebyggelse från 1950-1970 talen, torgbildningar, offentliga och kontorsbyggnader för folkliv och kulturarenor.
- Västerås stadshus med strama stenfasader och karaktäristiskt klocktorn.
- ASEA:s huvudkontor i nationalromantisk tegelarkitektur och höga klocktorn som utgör ett landmärke för staden.
- Industrimiljön med verkstads och kontorsbyggnader inom kv Ottar och Mimer.
- Hamnområdet med magasin, tre tullhus samt industribyggnader i tegel och puts från 1800- och 1900 tal vid Färjkajen och i kvarteren Sigvald och Samuel tillsammans med området längs Svartån.